ธรรมาธิปไตยไม่มา จึงหาประชาธิปไตยไม่เจอ

(จุดบรรจบ : รัฐศาสตร์ กับ นิติศาสตร์)

พระพรหมคุณาภรณ์ (ป. อ. ปยุตฺโต)

ธรรมาธิปไตยไม่มา จึงหาประชาธิปไตยไม่เจอ (จุดบรรจบ : รัฐศาสตร์ กับ นิติศาสตร์) พระพรหมคุณาภรณ์ (ป. อ. ปยุตฺโต)

ธรรมาธิปไตยไม่มา
จึงหาประชาธิปไตยไม่เจอ

(จุดบรรจบ: รัฐศาสตร์ *กับ* นิติศาสตร์)

พระพรหมคุณาภรณ์
(ป. อ. ปยุตฺโต)

ธรรมทานจากพหูชน

๑๒ มีนาคม ๒๕๔๙

ธรรมาธิปไตยไม่มา จึงหาประชาธิปไตยไม่เจอ

(จุดบรรจบ: รัฐศาสตร์ *กับ* นิติศาสตร์)

ISBN 974-94143-8-1

พิมพ์ครั้งที่ ๑ - *มีนาคม ๒๕๔๙* *๒๕,๐๐๐ เล่ม*

- ธรรมทานจากพหูชน ๒๕,๐๐๐ เล่ม

แบบปก: พระชัยยศ พุทฺธิวโร

พิมพ์ที่ บริษัท พิมพ์สวย จำกัด
๕/๕ ถ.เทศบาลรังสฤษฎ์เหนือ แขวงลาดยาว
เขตจตุจักร กรุงเทพฯ ๑๐๙๐๐
โทร. ๐ ๒๙๕๓-๙๖๐๐ โทรสาร ๐ ๒๙๕๓-๙๖๐๖

คำปรารภ

หนังสือนี้ ที่จริง ไม่จำเป็นต้องเขียนคำนำหรือคำปรารภ เพราะมีความเป็นมาปรากฏอยู่ที่เชิงอรรถหน้าแรกแล้ว และถึงจะเขียน ก็ไม่อาจเขียนอะไรมาก เพราะผู้ขอพิมพ์ (ได้ทราบว่ามีมากมายหลายท่าน) เร่งรัดรออยู่ บอกว่าอยากจะรีบแจกให้ได้อ่านกันเร็วๆ มากๆ เผื่อจะช่วยให้เห็นทางที่จะดำเนินสู่ความสงบสุขโดยธรรม

เพราะฉะนั้นก็จึงปรารภเพียงเท่านี้ และขอร่วมตั้งใจปรารถนาดี ขอให้ทุกท่านตั้งอยู่ในธรรม และประสบประโยชน์สุขจากการดำเนินในธรรม ทั่วกัน

พระพรหมคุณาภรณ์ (ป. อ. ปยุตฺโต)

๑๒ มีนาคม ๒๕๔๙

สารบัญ

ธรรมาธิปไตยไม่มา
จึงหาประชาธิปไตยไม่เจอ*

(จุดบรรจบ: รัฐศาสตร์ *กับ* นิติศาสตร์)

- ๑ -

เป็นกลาง? กว้าง และ ไกล

เขาไล่นายกฯ ชาวพุทธจะมีบทบาทอะไรดี

ผู้ห่วงสถานการณ์ : กราบนมัสการครับ

พระอาจารย์: มีอะไรหรือ?

ผู้ห่วงสถานการณ์ : พอดีมีเรื่องไล่นายกฯ โดยสนธิกับมหาจำลอง ฯลฯ ที่นี้เราก็เป็นห่วงว่า ถ้าชาวพุทธไม่ได้มีปฏิกิริยาที่แสดงออกอะไรบ้างทางด้านสังคม เขาก็จะมองว่าพวกเราไม่มีน้ำยา *ประการหนึ่ง* และ*ประการที่สอง* เราคิดว่า ถ้าเกิดมีการปฏิรูปรัฐธรรมนูญขึ้นมา ในการที่เราจะไปเสนอความคิดเข้าไป เดี๋ยวเขาจะไม่ฟัง ก็เลยคิดว่าเราควรจะมีบทบาทอะไรสักอย่างหนึ่งบ้าง

---

* พระพรหมคุณาภรณ์ (ป. อ. ปยุตฺโต) ตอบคำถามของคณะบุคคลในเครือข่ายองค์กรพระพุทธศาสนา ซึ่งได้เร่งรุดไปนมัสการที่วัดญาณเวศกวัน เมื่อตอนค่ำ วันที่ ๒๖ กุมภาพันธ์ ๒๕๔๙ (บางท่านเสนอให้ตั้งชื่อเรื่องนี้ว่า **"ธรรมาธิปไตยไม่มา ประชาธิปไตยก็ไม่มี"**)

[ถอดจากเสียงเป็นตัวอักษร ด้วยความเอื้อเฟื้อของคุณพุทธชาติ แผนสมบุญ]

(ในพวกเรานี้) ก็มีผู้ให้ความคิดว่า เราควรจะเสนอความคิดเรื่องธรรมาธิปไตยเข้าไปในตอนนี้เสียเลย เพื่อเป็นการบอกให้เห็นว่าประชาธิปไตยมีส่วนของแนวคิดที่เป็นทุนนิยม ซึ่งก่อปัญหาทั้งหมด ตอนนี้รัฐบาลก็มีปัญหา เพราะว่าไม่มีความชอบธรรม เอาค่านิยมไม่ถูกต้องมาปกครองประชาชน และการเสนอธรรมาธิปไตยก็เป็นทางออกของการปรับรัฐธรรมนูญใหม่

ทีนี้ ถ้าเราเกิดไปเข้าฝ่ายใดฝ่ายหนึ่ง ก็จะเป็นผลเสีย ไม่ว่าจะเป็นฝ่ายทักษิณ หรือมหาจำลอง หรือสนธิ ก็จะสร้างผลเสียให้เราหมด เพราะฉะนั้น ในการเสนอหลักการออกไป ก็จะเป็นไปในลักษณะการเสนอความคิดมากกว่า จึงได้มีการทำ(แถลงแนวความคิด)เป็น**แถลงการณ์**ขึ้นมา (อ่าน **แถลงการณ์** . . .)

กราบเรียนถามท่านว่า ถ้าเราจะเสนอความคิดเข้าไปในตอนนี้จะเหมาะสมหรือเปล่า

พระอาจารย์: เหมาะน่ะเหมาะ แต่ต้องให้เข้ม ต้องให้เห็นชัดเจน

หนึ่ง ต้องชี้ปัญหาให้ชัดว่า สภาพปัจจุบันนี้มันแย่ และก็รวมทั้งที่เป็นมาก่อนนี้ด้วย

สอง ต้องชี้ให้เห็นว่า วิธีแก้ของพวกคุณนี้มันไม่พอ ยังไม่ตรงจุดที่จะให้หลุดพ้นจากวังวน จึงจะไม่ได้ผลจริงจังยั่งยืน

แต่ที่ว่านี้ ก็ต้องยกมาชี้เป็นอย่างๆ ต้องพูดให้ชัดไปเลยว่ามันเพราะอะไร

เพื่อทุกกาล ไม่ใช่เฉพาะกิจ เป็นกลาง ไม่ใช่แค่กลุ่ม

แต่ก่อนที่จะมาพูดเรื่องนี้ อาตมาอยากจะพูดกว้างๆ อีกหน่อย คือ ท่าทีที่ว่าชาวพุทธจะเข้าไปในสถานะอะไร

เราต้องมองก่อนว่า ชาวพุทธนี่ไม่ใช่กลุ่มผลประโยชน์ ไม่ใช่กลุ่มหนึ่งเหมือนกับกลุ่มอื่นๆ

พวกคนที่เคลื่อนไหวทำการกันอยู่นี้ เขาบอกว่า เขามีอุดมการณ์ เขาทำเพื่อประชาธิปไตย เพื่อส่วนรวม เพื่อประเทศชาติ บ้างก็ทำเพื่อกลุ่มผลประโยชน์ของตัว ซึ่งก็เป็นความจริงว่า กลุ่มผลประโยชน์ในบางเรื่องก็เป็นสิ่งที่ดี เช่น เขาทำเพื่อเกษตรกร เพื่ออะไรต่ออะไร เขาไม่ได้ทำเพื่อส่วนตัว แต่มันก็เป็นกลุ่มหนึ่งๆ

ทีนี้ในเรื่องกลุ่มอย่างนี้ บางทีไปมองว่าชาวพุทธก็เป็นกลุ่มๆ หนึ่ง แล้วก็จะไปโยงถึงขนาดที่ว่า เดี๋ยวเวลาเขาร่างรัฐธรรมนูญ เขาจะได้ฟังเรา จะได้เอื้อต่อชาวพุทธหรือต่อพระพุทธศาสนา

เราจะมองอย่างนั้นไม่ได้ เพราะเรื่องของชาวพุทธ เรื่องพระพุทธศาสนา เป็นเรื่องของธรรมะ ซึ่งเป็นของกลาง เป็นเรื่องคุณความดีที่เป็นหลักการสำหรับมนุษย์ทุกคน เป็นหน้าที่ของคนทุกคนที่จะปฏิบัติ ไม่ว่าเขาจะเป็นนักการเมืองหรือเป็นอะไรก็ตาม ยิ่งในเรื่องการเมืองซึ่งเป็นงานส่วนรวม *คนจะต้องตั้งมั่นในธรรม*

ทีนี้ การที่มีชาวพุทธเข้ามาตั้งองค์กรทำงานเพื่ออุดมการณ์นั้นก็เพื่อมาเตือนมนุษย์ทุกคน ไม่ใช่มาทำงานเฉพาะกิจแบบพวกที่จะมาแก้ไขปัญหาปัจจุบันของรัฐบาล ที่เขามาคัดค้าน จะถอดถอนนายกฯ หรือจะให้นายกฯ ออก อะไรอย่างนี้ ปฏิบัติการของเขาอย่างนี้เป็นเรื่องที่ว่า แม้จะมีอุดมการณ์ที่มุ่งเพื่อประโยชน์ส่วนรวม แต่ก็เป็นเรื่องเฉพาะกิจ

ส่วนธรรมะนั้น เป็นเรื่องยืนตัวระยะยาว เป็นเรื่องส่วนรวมวงกว้างทั้งหมด เมื่อมีเรื่องอะไรก็ตาม คนก็ต้องยึดถือธรรมเป็นหลัก

การที่ชาวพุทธนำพุทธศาสนาเข้ามานี่ หมายความว่า เมื่อมีกิจกรรมหรือเรื่องราวของส่วนรวมอะไรขึ้นมา เราถือว่าธรรมเป็นหลักสำคัญที่ทุกคนจะต้องตระหนักไว้ และต้องปฏิบัติให้ถูก เราเห็นความสำคัญอันนี้ เราจึงต้องมาชี้มาย้ำว่า พวกคุณนี่อย่าลืมธรรมนะ ไม่ว่าใครทั้งนั้น ทุกคนต้องปฏิบัติให้ถูกต้อง ให้เป็นธรรม ให้ตรงตามธรรม

ไม่ใช่หมายความว่า พุทธศาสนามาเป็นกลุ่มหนึ่ง ในบรรดากลุ่มทั้งหลายอย่างเขา แต่ไม่ว่าใครก็ตามทำเรื่องอะไรขึ้นมา ธรรมะก็ต้องเป็นเรื่องที่เขาทุกคนต้องยึดถือทั้งนั้น เราเห็นความสำคัญอันนี้จึงออกมาเตือนว่า นี่พวกคุณอย่าลืมนะ ปฏิบัติให้ถูกนะ

เรื่องนี้ต้องพูดกันไว้ให้ชัด เพราะเดี๋ยวจะไปนึกว่า เรานี่ ในนามของพระพุทธศาสนา เป็นกลุ่มผลประโยชน์อะไรกลุ่มหนึ่ง

อย่างน้อยต้องแยกแยะได้ว่า ที่เขาทำกันนั้นเป็นเรื่องเฉพาะกิจ เช่นเขารวมตัวกันมาในการแก้ไขปัญหาของรัฐบาล ที่เกิดเรื่องตอนนี้ว่าจะลาออก หรือจะยุบสภา อย่างนี้คือเขาทำเฉพาะกิจ

ย้ำไว้อีกว่า เรื่องของธรรมะนี้เป็นเรื่องระยะยาวยืนตัววงกว้างครอบคลุมหมด ไม่ว่าจะมีเรื่องอะไรเกิดขึ้น คนก็มีธรรมเป็นหน้าที่ทุกคนนั่นแหละมีหน้าที่ต้องทำให้ถูกต้อง แต่ทีนี้เขาไม่ทำ เราก็เข้ามาเตือนเขา ให้ปฏิบัติตามธรรม นี่ท่าทีต้องตั้งให้ถูก นี่*หนึ่ง*ละ เรื่องธรรมะไม่ใช่เรื่องเฉพาะกิจ

แล้วก็อย่างที่ว่า *สอง* เราไม่ใช่กลุ่มผลประโยชน์ อย่าถือว่าเออ... ฉันเป็นกลุ่มชาวพุทธ ก็เข้ามาร่วมด้วยนะ เวลาร่างรัฐธรรมนูญก็อย่าลืมนะ ใส่เรื่องที่ฉันต้องการด้วยนะ ซึ่งจะกลายเป็นว่าเราเป็นกลุ่มหนึ่งที่เข้ามาเพื่อหาทางสนองผลประโยชน์ของเรา นั่นไม่ใช่เลย

เพราะพระพุทธศาสนาไม่มีเรื่องผลประโยชน์อะไรที่จะเรียกร้องเอา

แต่เราเพียงมาชี้ เมื่อเขาไม่มองให้ตรงให้ถูกต้อง เราก็มาบอกมาเตือน เช่นในเรื่องรัฐธรรมนูญที่เกี่ยวกับพระพุทธศาสนานั้นก็เป็นหน้าที่ของเขาที่เป็นคนไทยทุกคน หรือทุกคนที่เกิดหรืออยู่ในประเทศไทย จะต้องรู้ต้องคิดต้องเข้าใจ และต้องให้มีการบัญญัติที่ถูกต้อง ให้เป็นความชอบธรรม ให้เกิดเป็นประโยชน์แก่ประเทศชาติของเขานั่นแหละ เมื่อเขาไม่ใส่ใจ เราก็ต้องเตือนให้เขารู้จักหาความรู้ และให้เขารู้จักใช้ปัญญา เพื่อให้ทำให้ถูก ต้องตระหนักตรงนี้ให้ดี เราไม่ได้เป็นกลุ่มที่เกี่ยวกับผลประโยชน์อะไรของตัวทั้งสิ้น

ถึงเอาชนะได้ ก็ไร้ความหมาย ถ้าไม่หลุดจากวังวน

แล้วต่อไป เวลานี้ ในเมื่อมันมีปัญหาขึ้นมาอย่างนี้ ก็เกิดมีคู่กรณีขึ้นมา ตอนนี้ก็เห็นกันว่าคู่กรณีเกิดขึ้นแล้ว กลายเป็นสองฝ่าย และก็จะมีการพยายามเอาชนะกัน และในการพยายามเอาชนะกันมันก็จะเกิดมีการทำเล่ห์กล คิดอุบายเพื่อเอาชนะกัน

ในเมื่อฝ่ายหนึ่งมีอุบาย อีกฝ่ายหนึ่งก็จะทำอุบายมาแก้กัน ก็เป็นปัญหาขึ้นมา เราก็ต้องระวังตัว อย่าตกเข้าไปในกลอุบายของพวกนี้ หมายความว่า ถ้าเราไปทำการอยู่ในกลอุบายที่เขาวางไว้ เราก็ไปตกเป็นพรรคพวกของฝ่ายใดฝ่ายหนึ่ง นี่ก็ต้องระวังไว้

เราต้องเข้าใจว่า เขามาถึงขั้นที่ทำอุบายเพื่อเอาชนะกัน ซึ่งเมื่อทำไป บางคนก็จะลืมแม้แต่อุดมการณ์ เพราะมัวไปมุ่งที่จะเอาชนะเท่านั้น

แล้วที่กว้างออกไปก็คือ เมื่อมองระยะยาว ในเรื่องประชาธิปไตย

ที่มาเป็นปัญหากันอยู่นี้ แม้แต่ในรัฐบาลเองก็มีคนที่มีประวัติว่าเคยร่วมอุดมการณ์กันมากับพวกข้างนอก เคยเคลื่อนไหวเพื่อประชาธิปไตย เคยเคลื่อนไหวมาเอง

แต่ตอนนี้กลายเป็นว่า พวกตัวเองที่เคยเคลื่อนไหวมาด้วยกันนั่นแหละ เช่น พวก ๑๔ ตุลาฯ ขนาดชั้นนำด้วย ที่ไปอยู่ในรัฐบาล ทำไมจึงกลายเป็นอย่างนี้ เหมือนกับว่าได้ละทิ้งอุดมการณ์ไปเสียแล้ว เรื่องเหล่านี้เขาว่ากันเอง

ไม่ว่าเขาจะเป็นอย่างไรก็ตาม ที่ยกมาพูดนี้ก็ให้เห็นว่า ถ้าเป็นอย่างนั้นจริง มันก็แสดงชัดว่า ยังไม่มีหลักประกันอันใดที่ดีพอ ที่จะสร้างและรักษาประชาธิปไตย

เมื่อบุคคลผู้มีอุดมการณ์นี้ยังอยู่วงนอก แล้วขณะที่พวกวงในซึ่งเป็นรัฐบาลทำอะไรผิดพลาด พวกวงนอกนั้นมาแล้ว มาแก้ไขปัญหาเสร็จสิ้นไป แล้วพวกวงนอกนี้เกิดมีสถานะ กลายเป็นวงในมีอำนาจขึ้นมา อ้าว... มองดูจากบทเรียนก่อนนี้ และที่เป็นอยู่กันนี่สิว่า มันก็อาจจะเป็นอย่างนั้นอีก อย่างน้อยมันก็ไม่ได้แก้ปัญหาจริง แต่มันก็จะเป็นวงจรอยู่อย่างนี้

ก็จึงต้องมองระยะยาวว่า วงจรแบบนี้จะแก้ไขได้อย่างไร เช่นว่า ทำไมคนที่เคยเป็นเจ้าของอุดมการณ์หรือร่วมในอุดมการณ์อย่างสำคัญเหล่านี้ เมื่อเข้าไปอยู่ในสถานะแห่งอำนาจแล้ว หรืออยู่ในช่องทางแห่งผลประโยชน์แล้ว อย่างน้อยทำไมไม่สามารถไปยืนหยัดในหลักการ ที่จะแม้แต่ช่วยตรึงผู้นำที่ว่า ถ้าเขาทำไม่ถูกต้อง ก็ยันไว้ หรือตัวเองยังยืนหยัดอยู่ได้

ถ้าอย่างนี้ ในระยะยาว พวกที่เคลื่อนไหวอะไรนี่ เราก็ไว้ใจไม่

ได้ พอใครเข้าไปได้ตำแหน่ง ฐานะ อำนาจ มันก็จะเป็นอย่างที่เขาเองกล่าวว่ากัน หมุนเวียนอยู่อย่างนี้...

เพราะฉะนั้น เราจึงต้องคิดแก้ไขปัญหาระยะยาวนี้ด้วย เพราะว่าจากตัวอย่างในประวัติศาสตร์ และแม้แต่เหตุการณ์ใกล้ๆ ที่ยังไม่เป็นประวัติศาสตร์ มันก็เกิดปัญหาแล้ว นี่ต้องมองอย่างนี้ด้วย

เป็นกลาง ไม่ใช่อยู่กึ่งกลาง ไม่ใช่ครึ่งๆ กลางๆ

ชาวพุทธในที่นี้ก็คือเรื่องธรรมะ เรื่องหลักการใหญ่ของส่วนรวม ซึ่งเป็นหน้าที่ของทุกคนที่จะต้องคำนึงถึงหมดทั้งนั้น เพราะฉะนั้น เราจะต้องแก้ปัญหาที่ครอบคลุมกว่า ไม่ใช่มายุ่งอยู่กับคนสองพวกนั้น แต่ว่าต้องมองทั้ง ๒ พวกนี้ เพื่อที่จะให้เขาแก้ปัญหาให้ถูกต้อง

เมื่อวางตัวให้ถูกให้ตรงอย่างนี้ มันก็ไม่มีเรื่องที่จะไปเข้ากับฝ่ายใดฝ่ายหนึ่ง ชาวพุทธต้องมองให้ถูก เพื่อตัวเองจะได้วางสถานะท่าทีให้ถูกต้อง

นี่แหละที่บอกแล้วว่า ธรรมะเป็นหลักการใหญ่ เป็นของกลาง ธรรมะเป็นเรื่องสากลกว้างขวางรวมทั่วทั้งหมด ไม่เข้าใครออกใครทั้งนั้น เราก็ถือหลักไว้ ใครไม่ทำตามหลัก หลักมันก็ว่าคุณทั้งนั้นแหละ

ผู้ห่วงสถานการณ์: ที่ก่อนหน้านี้ท่านบอกว่า ก็น่าจะว่าทั้งสองฝ่าย หมายความว่าอย่างไร?

พระอาจารย์: ก็นี่แหละ คือที่ว่า เราไม่ได้ว่าใครทั้งสองฝ่าย แต่มันเป็นไปเองในตัว ที่ว่าหลักนั่นเองจะเล่นงานทั้งสองฝ่าย คือเราว่าไปตามหลัก แล้วหลักธรรม หรือหลักการนี่ ไม่ว่าเป็นใคร คุณจะเป็นฝ่ายหรือไม่เป็นฝ่าย ก็อยู่ในนี้ทั้งนั้น ไม่ว่าเขาจะเป็นฝ่ายไหน เขาก็

ต้องเอาตามนี้ ถึงใครจะไม่เป็นฝ่าย ก็ต้องเอาตามนี้เหมือนกัน หลักการที่มันแท้ ที่เป็นความจริง ความถูกต้อง ความดีงาม คุณปฏิเสธไม่ได้ทั้งนั้น ไม่ว่าคุณจะถือฝ่ายหรือไม่ถือฝ่าย

ไม่เฉพาะคนถือฝ่าย ที่เป็นสองฝ่ายนั้น ถึงจะเป็นคนนอกฝ่ายก็เหมือนกัน *หนึ่ง* ก็คนทั้งนอกฝ่ายและในฝ่าย *สอง* ก็พวกในฝ่ายที่มีสองฝ่าย สามฝ่าย ฯลฯ รวมแล้ว ไม่ว่านอกฝ่ายหรือในฝ่าย หรือสองฝ่าย หรือกี่ฝ่าย ก็ต้องขึ้นกับธรรมะทั้งหมด ธรรมะครอบคลุมหมด

อย่างนี้แหละที่ว่าธรรมะเป็นกลาง ใครจะเป็นกลางก็ต้องเอาอย่างธรรมะ แต่จะต้องเข้าใจความหมายของความเป็นกลางนี้ให้ชัด

ในแง่หนึ่ง เป็นกลาง คือเป็นของกลางที่ทุกคนเข้าถึงครอบครองเสพใช้ได้เท่ากันเสมอกัน เหมือนเวลา เหมือนอากาศ ธรรมะก็เหมือนเป็นสมบัติของทุกคน ใครจะปฏิบัติจะใช้หรือไม่ก็แล้วแต่ ก็ได้รับผลหรือขาดผลไปตามความเกี่ยวข้องของตน ดังความหมายในแง่ต่อไป

อีกแง่หนึ่ง เป็นกลางก็อย่างที่บอกแล้วว่าไม่เข้าใครออกใคร เช่น แสดงผลต่อทุกคนเท่ากันเสมอกัน เหมือนเวลา ๑ ชั่วโมง หรือ ๑ วัน หรือเท่าไรก็ตาม ก็เท่ากันเสมอหน้าแก่ทุกคน ไม่เลื่อนไม่รอใคร

อีกแง่หนึ่ง เป็นกลาง คือ ไม่เอนเอียงด้วยอคติ ไม่ถือตามความเกี่ยวข้องส่วนตัว ไม่ยอมตามความรู้สึก แต่ว่าไปตามหลักฐานข้อมูล ข้อเท็จจริง ซึ่งนำมาพิสูจน์ความจริง

ถ้าพูดให้สั้นก็ว่า เป็นกลาง คือ *ของ*ทุกคนเท่ากันเสมอกันและ*ต่อ*ทุกคนเท่ากันเสมอกัน

ที่ต้องมาพูดย้ำความหมายของคำว่าเป็นกลางนี้ ก็เพราะมีการเข้าใจและใช้คำนี้ในความหมายที่เพี้ยนกันบ่อยๆ เช่นกลายเป็น

ว่า อยู่กึ่งกลาง และครึ่งๆ กลางๆ เป็นต้น

เหมือนกับว่า มีคน ๒ คนดื่มสุรา คนหนึ่งดื่มมาก อีกคนหนึ่งดื่มน้อย นายคนหนึ่งมาบอกว่าเขาจะเป็นกลาง โดยจะดื่มน้อยกว่าคนแรก และมากกว่าคนหลัง อยู่กึ่งกลางระหว่างสองคนนั้น

อีกตัวอย่างหนึ่ง เหมือนกับว่า มีคนร้ายร่างกายใหญ่โตแข็งแรงกำลังทำร้ายเด็กที่อ่อนแอกว่า มีคนอีกคนหนึ่งยืนดูเฉยอยู่ใกล้ๆ เมื่อถูกถามว่าทำไมจึงไม่หาทางช่วยเด็ก เขาก็ตอบว่าเขาเป็นกลาง

ตัวอย่างอื่นๆ เช่น มีคนร้ายแย่งชิงของจากคนเดินทาง คนผู้หนึ่งก็ยืนดูเฉย บอกว่าตนเป็นกลาง หรือมีคนผู้หนึ่งเอาน้ำสกปรกมาเที่ยวสาดรดถนนหลวงและบ้านผู้คน ชาวบ้านออกมาว่ากล่าวและโต้เถียงกัน ตำรวจคนหนึ่งมายืนดูเฉย บอกว่าตนเป็นกลาง

ตัวอย่างเหล่านี้ เห็นได้ไม่ยากว่าไม่ใช่ความเป็นกลาง เป็นการกล่าวอ้างที่ไม่ถูกต้อง แต่ในโลกในสังคมที่เป็นอยู่กันนี้ ก็มีการอ้างความเป็นกลางแบบนี้กันอยู่เรื่อยๆ และคนจำนวนมากก็ยังเพลินหลงเชื่อตามไปง่ายๆ จึงควรทำความเข้าใจให้กระจ่างชัด

ในเมื่อธรรมะเป็นกลางต่อทุกคน และเป็นมาตรฐานกลางด้วยทุกคน ทุกฝ่าย และแม้นอกฝ่าย รวมทั้งตัวเราเอง ตลอดกระทั่งผู้พูดนี้ก็ต้องเอาธรรมมาตรวจสอบตนเองว่า ที่เราพูดเราทำอะไรอยู่นี้ เราไม่มีเบื้องหน้าเบื้องหลังอะไร ไม่มีแรงจูงใจซ่อนแฝง เราทำด้วยบริสุทธิ์ใจโดยมุ่งหมายเพื่อความจริงความถูกต้องดีงามและประโยชน์สุขของส่วนรวมอย่างแน่แท้

นอกจากนั้น ปฏิบัติการที่ทำอยู่ ก็ต้องชอบธรรมด้วย เช่น ตั้งจิตเมตตาต่อกัน ทำการที่เป็นสุจริต ทั้งกาย วาจา ใจ ไร้ความรุนแรงเป็นแบบอย่างที่ดีงามได้สืบไป

ธรรมาธิปไตย *กับ* หรือ *ใน* ประชาธิปไตย

ประชาธิปไตย กับธรรมาธิปไตย ต้องชัดว่าอันไหนเป็นอะไร

ทีนี้ก็มาถึงเรื่องที่อาตมาต้องการจะพูด คือปัญหาเกี่ยวกับความชัดเจนของหลักธรรมาธิปไตยกับประชาธิปไตย เพราะคำแถลงการณ์แสดงแนวความคิดที่เขียนมานั้น ฟังดูเหมือนกับว่าเป็นการพยายามที่จะยกระดับประชาธิปไตย ให้เป็นประชาธิปไตยที่มีคุณภาพเป็น**ธรรมาธิปไตย** ใช่ไหม?

ผู้ห่วงสถานการณ์ : ก็เป็นทำนองนั้น

พระอาจารย์: เรื่องประชาธิปไตยกับธรรมาธิปไตย อันนี้เป็นเรื่องที่เราจะต้องชัดเจนด้วยนะ ไม่เช่นนั้นก็วนเวียนกันอยู่นี่แหละ คลุมเครือๆ แล้วคนภายนอกหรือคนทั่วไปก็จะมองว่าเป็นเรื่องเพ้อฝัน จึงต้องแยกแยะและพูดออกมาให้ชัด

เท่าที่พูดกันอยู่ คงจะพอจัดได้เป็น ๒ แบบ

แบบที่ ๑ พูดเหมือนกับว่า ธรรมาธิปไตยเป็นการปกครองระบบหนึ่ง ประชาธิปไตยก็เป็นการปกครองอีกระบบหนึ่ง แล้วก็พูดเหมือนจะให้ระบบประชาธิปไตยของเขาปรับเปลี่ยนหรือพัฒนาไปเป็นระบบธรรมาธิปไตยนี้ แต่พอพูดไป ก็ไม่ชัดแม้แต่จะแยกให้เป็นระบบที่ต่างหากกันอย่างนั้นได้ ก็แค่คลุมเครืออยู่

แบบที่ ๒ ไม่ได้แยกเป็นระบบที่ต่างหากกัน แต่จะให้ระบบประชาธิปไตยนี่แหละมีคุณภาพเป็นธรรมาธิปไตย แต่แล้วก็ไม่ชัดอีกว่าประชาธิปไตยที่เป็นธรรมาธิปไตยนั้นคืออย่างไร

ตรงนี้ต้องแยกให้ชัดนะ ระหว่างธรรมาธิปไตยกับประชาธิปไตยอันไหนอยู่ตรงไหน เป็นอย่างไร และสัมพันธ์กันอย่างไร

ขอถามตรงนี้ว่า คณะที่มานี้คิดมุ่งไว้ว่าจะเอาแบบไหนระหว่างประชาธิปไตยกับธรรมาธิปไตยอย่างที่พูดมานั้น คือจะเอาแบบที่ ๑ ที่คล้ายกับถือธรรมาธิปไตยเป็นระบบอุดมคติ แล้วประชาธิปไตยจะต้องพัฒนาตัวเองขึ้นไปเป็นระบบธรรมาธิปไตย หรือแบบที่ ๒ ว่า ประชาธิปไตยเป็นระบบ ส่วนธรรมาธิปไตยเป็นเนื้อในหรือเป็นคุณภาพ และจะพัฒนาประชาธิปไตยให้มีคุณภาพเป็นธรรมาธิปไตย หรือจะให้เป็นแบบอะไรอย่างอื่นอีก

ผู้ห่วงสถานการณ์: คงเป็นแบบที่ ๒

พระอาจารย์: ก็ยังคลุมเครือทั้งคู่

ผู้ห่วงสถานการณ์: ตอนที่อ่านแถลงแนวคิดนั้น ยังคุยกันว่า ถ้าจะแถลงออกไป ต้องโดนใจอย่างที่ท่านบอก ว่าเปรี้ยงไปต้องสะกิดใจไปกระตุกเขาว่ามันมีอีกแนวทางหนึ่ง

ทีนี้ คำว่า "ธรรมาธิปไตย" มันค่อนข้างจะเป็นนามธรรม คือถ้าเราไปบอกว่าต้องธรรมาธิปไตย คนไม่รู้เรื่องแน่

ไม่มีระบอบการปกครอง ที่เรียกว่าธรรมาธิปไตย

พระอาจารย์: สับสนมาตลอด คือไปพูดให้ธรรมาธิปไตยเป็นระบบแล้วมันมีที่ไหนระบบธรรมาธิปไตย ที่จัดตั้งวางไว้ว่าให้ทำอย่างนั้นๆ

ประชาธิปไตยเป็นระบอบการปกครอง แล้วยังมีการแยกประเภทว่าเป็นแบบไหนๆ และในประเภทที่จัดอยู่นี้ก็ต้องมาแจกแจงว่าจะจัดตั้งอย่างไร มันมีระบบที่กำหนดไว้หมดว่า มีการเลือกตั้งอย่างนั้นๆ มีกระบวนการและขั้นตอนในการปฏิบัติอย่างนั้นๆ ฯลฯ ต้องดูตรงนี้ จึงต้องชัดก่อนว่า ธรรมาธิปไตยเป็นอะไร มันเป็นระบบหรือเปล่า

แม้แต่ในสังฆะ การปกครองสงฆ์ก็ไม่ได้มีระบบธรรมาธิปไตย การปกครองคณะสงฆ์ไม่ได้เรียกว่าธรรมาธิปไตย คำว่า"ธรรมาธิปไตย" ไม่ได้ใช้เป็นแบบแผนการปกครอง

คณะสงฆ์ของพระพุทธเจ้า เป็นสังฆะ ซึ่งมีระบบแบบแผนที่จัดตั้งวางข้อกำหนดไว้ เช่น ในการประชุม ในการที่จะตัดสินเรื่องราว ในการออกเสียง เป็นต้น ทั้งหมดเป็นเรื่องที่มีบทบัญญัติเป็นระบบแบบแผน

ผู้ห่วงสถานการณ์ : อันนั้นไม่ได้เรียกว่า "ธรรมาธิปไตย" หรือ?

พระอาจารย์: ไม่เรียกว่าธรรมาธิปไตย มันเป็นคนละเรื่องกับสมัยนี้ที่เรียกประชาธิปไตยเป็นระบบการปกครองแบบหนึ่ง

ต้องรู้ก่อนว่า คำว่า “ประชาธิปไตย” สมัยโน้นยังไม่มี แต่ท่านก็มีระบบของท่านที่เรียกว่าเป็น “สังฆะ” และสังฆะนั้นก็เป็นระบบที่มีการจัดตั้ง เช่นว่าจะบวชนาค จะพิจารณาคดี จะลงมติเลือกพระทำงานวัด ก็มีการดำเนินการตามข้อกำหนดที่วางไว้ เช่นว่า จะต้องมีองค์ประชุมเท่านั้น เริ่มตั้งแต่องค์ประชุม ๔ รูป เป็นอย่างน้อย แต่ถ้าเป็นการประชุมตัดสินเรื่องสำคัญอย่างนี้ๆ องค์ประชุมต้องเกิน

กว่านั้น เช่น กิจการอย่างนี้ต้องมี ๑๐ รูปขึ้นไป กิจการอย่างนั้นต้องมี ๒๐ รูปขึ้นไป ฯลฯ และในการดำเนินการพิจารณาดำเนินเรื่องให้สำเร็จเสร็จสิ้น จะต้องมีผู้เข้าร่วมอย่างนี้ๆ ต้องมีใครเป็นประธาน ต้องมีผู้ดำเนินการประชุมอย่างนี้ จะใช้เสียงข้างมาก หรือใช้เสียงเอกฉันท์อย่างไร ฯลฯ อย่างนี้จึงจะเรียกว่าระบบการปกครอง ซึ่งในทางพระไม่ได้มีการใช้คำว่าธรรมาธิปไตย ในเรื่องอย่างนี้

ธรรมาธิปไตย เป็นเกณฑ์ตัดสินใจ

ทีนี้ ธรรมาธิปไตยคืออะไร มันก็คือ **หลักเกณฑ์ในการตัดสินใจของบุคคลที่อยู่หรือร่วมอยู่ในระบบการปกครองนั้น**

บุคคลที่ไปร่วมประชุมสงฆ์ หรือไปเข้าร่วมประชุมในกิจกรรมประชาธิปไตยใดๆ ก็ตามนั้น ตัวเขาเองแต่ละคนอาจจะใช้เกณฑ์การตัดสินแบบอัตตาธิปไตย หรือแบบโลกาธิปไตย หรือแบบธรรมาธิปไตย ก็ได้

ลองมองดูปฏิบัติการในกิจกรรมของระบบประชาธิปไตยสิ แค่*เลือกตั้ง*นี่ ชาวบ้านแต่ละคนก็มีเกณฑ์ในการตัดสินใจของตัวเขาเอง

ชาวบ้านที่มาเลือกตั้งนั้น ถ้าคนไหนตัดสินใจโดยเอาตัวเป็นใหญ่ เอาผลประโยชน์ของตัวเป็นใหญ่ ตัดสินใจลงคะแนนโดยเอาผลประโยชน์ของตัวเองเป็นหลัก นี่คือเป็นอัตตาธิปไตย* อะไรจะเกิดขึ้น

---

* อัตตาธิปไตย โลกาธิปไตย และธรรมาธิปไตย ทั้งสามอย่างนี้ จะใช้ในแง่ดีทั้งหมด ก็ได้ ดังเช่นในพระไตรปิฎก *(องฺ.ติก.๒๐/๔๗๙/๑๘๖)* ที่แสดงตัวอย่างไว้ให้เห็นว่า เราอาจจะตัดสินใจไม่ทำชั่วหรือทำความดี ด้วยคำนึงถึงสถานะหรือศักดิ์ศรีของตน (อัตตาธิปไตย) ด้วยคำนึงถึงเสียงกล่าวขานของผู้อื่น (โลกาธิปไตย) ด้วยคำนึงถึงธรรม (ธรรมาธิปไตย) แต่แน่นอนว่า การตัดสินใจด้วยธรรมาธิปไตย ย่อมเป็นข้อที่ดีที่สุด

ถ้าชาวบ้านคนไหนได้แต่คอยฟังเสียงนิยม เรียกว่าไปตามกระแส ไม่มีหลักของตัวเอง ตัดสินใจลงคะแนนแบบเฮไปตามพวก ก็เป็นโลกาธิปไตย อะไรจะเกิดขึ้น

ทีนี้ ถ้าชาวบ้านแต่ละคนที่จะเลือกตั้งนั้น ตัดสินใจโดยตรวจสอบเรื่องราว สืบค้นความจริง หาข้อมูลให้ชัดเจนถ่องแท้ ใช้ปัญญาพิจารณาว่า ผู้สมัครคนไหนเป็นคนดี ประพฤติถูกต้องสุจริตชอบธรรม มีปัญญา มีความสามารถ มุ่งหน้าทำประโยชน์แก่ส่วนรวม แก่สังคมประเทศชาติ ก็ตัดสินใจลงคะแนนไปตามเกณฑ์ของความดีงามความถูกต้องนั้น นี่ก็คือเป็นธรรมาธิปไตย แล้วอะไรจะเกิดขึ้น

แต่ละคนที่มาร่วมในการปกครองระบอบประชาธิปไตย อย่างเช่นชาวบ้านทุกคนที่มาเลือกตั้ง พอตัดสินใจถูกต้อง แต่ละคนนั้นก็เป็นธรรมาธิปไตยแล้ว ใช่ไหม ถ้าแต่ละคนเป็นธรรมาธิปไตยอย่างนี้ละก็ ประชาธิปไตยก็ดีได้แน่เลย

ไม่ว่ากิจกรรมการปกครองระบบไหนก็ตาม ก็เป็นอัตตาธิปไตย หรือโลกาธิปไตย หรือธรรมาธิปไตย ได้ทั้งนั้น แล้วแต่เกณฑ์ในการตัดสินใจของผู้มีอำนาจที่จะตัดสินใจ แต่ทีนี้ ถ้าเป็นประชาธิปไตย ก็ประชาชนทุกคนนั่นแหละมีอำนาจที่จะทำการตัดสินใจ และในการตัดสินใจนั้น แต่ละคนก็มีเกณฑ์ในการตัดสินใจของตัวเอง

ผู้ห่วงสถานการณ์ : ถ้าจะเทียบเป็นตัวอย่างให้เห็นชัดๆ สมมติว่า ถ้าผมเลือก ส.ส. โดยเพราะ ส.ส.คนนี้เคยเอาเงินมาให้ผม อันนี้เป็นอัตตาธิปไตย แต่ถ้าผมเลือกเพราะว่าได้ยินว่าคนส่วนใหญ่ชอบเขา อันนี้เป็นโลกาธิปไตย แต่ถ้าคิดว่า เอ... เขาเป็นคนดีไหม เขา

เหมาะสมที่จะเป็นหรือไม่ อันนี้เป็นธรรมาธิปไตย อย่างนั้นหรือครับ

จะตัดสินใจได้ดี คนต้องมีปัญญา จึงต้องมีการศึกษา

พระอาจารย์: ถูกแล้ว ธรรมาธิปไตย ก็คือ ต้องมีปัญญารู้ว่าอะไรคือความจริง อะไรถูกต้อง อะไรดีงาม แล้วจึงตัดสินลงคะแนนอย่างจริงใจไปตามมติของปัญญานั้น

นี่แหละ พอถึงตรงนี้ มันก็เป็นเรื่องใหญ่ขึ้นมาทันที คือต้องศึกษา จึงจะมีปัญญาให้รู้ได้

ทำไมการศึกษาจึงสำคัญนักสำหรับระบอบประชาธิปไตย ก็เพราะว่า คนจะตัดสินใจด้วยธรรมาธิปไตยได้ จะต้องมีการศึกษา ให้เกิดความรู้เข้าใจ ตั้งแต่รู้ข้อมูล รู้ความจริงความถูกต้องในเรื่องนั้นๆ ว่าเป็นอย่างไร เริ่มตั้งแต่ต้องศึกษาคนที่มาสมัครรับเลือกตั้ง ว่าบุคคลนี้เป็นอย่างไร มีประวัติอย่างไร เป็นคนดี เป็นคนที่เชื่อถือไว้วางใจได้ไหม เป็นคนมีอุดมคติมีฉันทะที่จะทำงานเพื่อส่วนรวมจริงหรือเปล่า

แล้วก็ดูตัวเองด้วยว่า ที่เรามาเลือกตั้งนี่ ที่เรามาทำกิจกรรมนี้ไม่ใช่เพื่อประโยชน์ส่วนตัวนะ การปกครองนี้เพื่อประเทศชาติ เพื่อประโยชน์ส่วนรวม เพื่อความถูกต้องดีงาม เพื่อความเป็นธรรมในสังคม เป็นต้น เมื่อพิจารณาธรรมะทั้งหมดแล้วตัดสินใจบนเกณฑ์ของธรรมะนั้น เรียกว่า ธรรมาธิปไตย

เพราะฉะนั้น ไม่ว่าจะอยู่ในเรื่องใดก็ตาม เราต้องตัดสินใจบนเกณฑ์ของธรรมาธิปไตย เมื่อมาเป็นนายกรัฐมนตรี ก็ต้องถือธรรมเป็นใหญ่ในการตัดสินใจทุกกรณี ถูกไหม เกณฑ์นี้ใช้ได้ในทุกกิจกรรม ทุกกรณีเลย

เป็นอันว่า ธรรมาธิปไตยนี่ ไม่ใช่เป็นระบบ แต่มันเป็นเกณฑ์การตัดสินใจของแต่ละบุคคล มันอยู่กับตัวเลยทีเดียว

อำนาจตัดสินใจ คือตัวกำหนดระบอบการปกครอง

ผู้ห่วงสถานการณ์: ธรรมาธิปไตยนี้เป็นคุณสมบัติของคน ใช่ไหมครับ?

พระอาจารย์: จะว่าเป็นคุณสมบัติ ก็ยังเบาไป มันหนักแน่นและจำเพาะเจาะชัดน้อยกว่าที่บอกว่าเป็นเกณฑ์การตัดสินใจในทุกกรณี

จะต้องพูดกันให้ชัดว่า ในเรื่องการปกครองนี้ คำที่สำคัญอย่างยิ่ง คือคำว่า "**อำนาจตัดสินใจ**"

ธรรมาธิปไตย ทำไมจึงสำคัญ ก็เพราะมันเป็นเรื่องของการใช้อำนาจตัดสินใจ

อำนาจตัดสินใจ เป็นหัวใจของระบบการปกครองนั้นๆ ใครมีอำนาจตัดสินใจสูงสุด นั่นคือตัวกำหนดระบบการปกครองนั้น

เวลาให้ความหมายเป็นทางการ เราพูดกันว่า ประชาธิปไตย คือ อำนาจอธิปไตย (sovereignty) เป็นของประชาชน

จะพูดว่า อำนาจอธิปไตยเป็นของประชาชน หรืออำนาจอธิปไตยเป็นของปวงชน หรือจะว่าประชาชนเป็นใหญ่ในแผ่นดิน ก็ถูกทั้งนั้น ชาวบ้านฟังแล้วก็รู้สึกภูมิใจว่า ที่นี้พวกเราเป็นใหญ่ละนะ อาจจะรู้สึกโก้ แต่ก็ดูเหมือนจะลอยๆ อยู่ มันไม่โยง ไม่บ่งชี้ถึงการปฏิบัติ

ที่บอกว่า ประชาชนเป็นใหญ่น่ะ เป็นใหญ่อย่างไร แค่นี้ก็ยุ่งละ มันไม่ใช่แค่เป็นใหญ่อยู่โก้ๆ ถ้ามัวโก้กับความใหญ่ จะไปไม่ถึงประชาธิปไตยสักที

ถ้าพูดกันแบบชาวบ้าน เอาตรงที่ว่านี้ดีกว่า คือที่ *อำนาจตัดสินใจ* (decision-making power) อันนี้จะเห็นทางปฏิบัติทันที

อย่างที่ว่าเมื่อกี้ *อำนาจตัดสินใจ* เป็นหัวใจของระบบการปกครอง ใครมีอำนาจตัดสินใจสูงสุด นั่นคือตัวกำหนดระบบการปกครองนั้น

ถ้าเป็นระบบ**เผด็จการ** ก็คือบุคคลเดียว ที่เรียกว่าผู้เผด็จการ หรือผู้นำ มีอำนาจในการตัดสินใจ

ถ้าเป็น**คณาธิปไตย** ก็คือหมู่คณะหรือกลุ่มบุคคล เป็นผู้มีอำนาจในการตัดสินใจ

ถ้าเป็น**ประชาธิปไตย** ก็คือ ประชาชนมีอำนาจในการตัดสินใจ หรือว่า ประชาชนเป็นเจ้าของอำนาจตัดสินใจ

ทีนี้ ใครมีอำนาจในการตัดสินใจ ก็ต้องให้คนนั้นตัดสินใจบนฐานของธรรมาธิปไตย คือตัดสินใจด้วยเกณฑ์ของธรรมาธิปไตย

ตัดสินใจด้วยปัญญา โดยมีเจตนาเป็นธรรม คือ ธรรมาธิปไตย

เมื่อเป็นประชาธิปไตย หลักบอกว่าอำนาจตัดสินใจอยู่ที่ประชาชน

เมื่ออำนาจตัดสินใจอยู่ที่ประชาชน ก็ต้องให้ประชาชนตัดสินใจอย่างถูกต้อง คือต้องมีธรรมาธิปไตย

ก็จึงต้องมีการพัฒนาคุณภาพของประชาชน เพื่อให้ประชาชนผู้เป็นเจ้าของอำนาจในการตัดสินใจนั้น ทำการตัดสินใจด้วยปัญญา โดยมีเจตนาที่เป็นธรรม และตรงนี้แหละคือ *ธรรมาธิปไตย*

ตรงนี้คือหัวใจเลยนะ อย่าไปนึกว่าไม่สำคัญ เพราะว่าอำนาจตัดสินใจ คือหัวใจของการปกครอง และเป็นตัวกำหนดระบบการปกครอง

ใครมีอำนาจในการตัดสินใจ ก็ต้องให้ตัดสินใจด้วยธรรมาธิปไตย

แต่ไม่จบแค่นี้ เมื่อกี้ได้บอกว่า การปกครองระบอบประชาธิปไตย ก็คืออำนาจตัดสินใจอยู่ที่ประชาชน แต่ระบอบประชาธิปไตยของเรา ไม่ใช่เป็นประเภทประชาธิปไตยแบบตรง ที่ประชาชนใช้อำนาจเองโดยตรง เรามีประชาธิปไตยแบบตัวแทน เรื่องจึงมีต่อไปอีกว่า มีคนที่ใช้อำนาจตัดสินใจแทนประชาชน หรือในนามของประชาชน

คนผู้นี้จะต้องใช้อำนาจตัดสินใจ โดยสามารถพูดได้เต็มปากว่า เพื่อประชาชน ในนามของประชาชน หรือแทนประชาชน โดยที่ว่ามันเป็นการตัดสินใจที่เป็นธรรม ก็คือตัดสินใจเป็นธรรมาธิปไตย

ที่พูดนี้หมายความว่า มันไม่ใช่จบแค่ว่าประชาชนใช้อำนาจตัดสินใจ แต่มีคนที่ใช้อำนาจตัดสินใจในนามของประชาชน และตรงนี้ก็คือเรามีผู้นำ ผู้ปกครอง โดยเฉพาะนายกรัฐมนตรี

นายกรัฐมนตรีนี่เขาตัดสินใจในนามของประชาชน หรือแทนประชาชนทั้งหมด เพราะว่าตัวแทนของประชาชน คือผู้แทนราษฎรที่มีอำนาจตัดสินใจ ได้เอาอำนาจตัดสินใจไปมอบไว้ที่นายกรัฐมนตรี

ในธรรมาธิปไตย จะเอาธรรมไหน ไว้ถกกันต่อไป

ผู้ห่วงสถานการณ์: ทีนี้ธรรมาธิปไตยของแต่ละบุคคลเท่ากันไหมครับ เช่น สมมติว่ากรณีการขายหุ้น...

พระอาจารย์: อ๋อ... ไม่มีทางเท่า แต่เราเอาแค่นี้ก่อนว่า ขอให้เขาเอาหลัก เอาความจริง เอาความถูกต้อง คือเอาธรรมนั่นเอง นี่ต้องหนึ่งเลยนะ

หมายความว่า ใน ๓ อย่าง คือ อัตตาธิปไตย โลกาธิปไตย กับ

ธรรมาธิปไตยนั้น ขอให้เอาธรรมะก่อน แล้วธรรมะที่เอานั้นจะแค่ไหน ก็มาเถียงกันได้ แต่ต้องได้เกณฑ์เริ่มต้นว่า คุณเอาธรรมนะ คุณไม่มุ่งที่ประโยชน์ส่วนตัวนะ คุณไม่มุ่งแค่กระแสนิยมนะ

คุณยอมรับไหมว่า คุณจะมุ่งเอาธรรมะ เรื่องนี้มันพิสูจน์ได้นี่ว่า จุดหมายของคุณอยู่ที่ประโยชน์ส่วนตัวหรือไม่ คุณมุ่งจะเอาใจใคร หรือแค่ไปตามกระแสไหม หรือจะเอาธรรมะคือความจริงถูกต้องดีงามและประโยชน์สุขที่แท้ที่จริงที่มั่นคงยั่งยืน

ทีนี้ เมื่อตัดสินใจเอาธรรม คือความจริงความถูกต้องดีงามเอาประโยชน์สุขที่แท้แล้ว ถ้าความเห็นเกี่ยวกับเรื่องของธรรมยังไม่ตรงกัน ก็มาถกเถียงกันได้

เพื่อให้ชัด ขอสรุปอีกทีว่า

ทุกคนต้องเป็นธรรมาธิปไตย ที่จะตัดสินใจเลือกเอาธรรมเหมือนกัน แต่ธรรมที่ต่างคนต้องเลือกเอา อาจจะไม่เหมือนกัน

- ๓ -

กฎคนทำ *กับ* กฎแห่งธรรม

ธรรมชั้นสอง ต้องรองรับธรรมชั้นหนึ่ง

ผู้ห่วงสถานการณ์ : ที่นี้ผมเกรงว่า ในทางโลกมันจะไม่มีข้อยุติอย่างในทางธรรม

พระอาจารย์: มี มันดูได้ เห็นได้ มันมีเครื่องเทียบเคียง ก็ดูสิว่าการตัดสินใจในกรณีนั้น มีผลประโยชน์ของตนเองเป็นตัวกำหนดหรือเปล่า หรือแล้วแต่พวกมากลากไป แค่ไปตามกระแส หรือว่าคำนึงถึงธรรมที่เป็นหลักการกฎเกณฑ์กติกา

พูดถึงกฎเกณฑ์กติกานั้น มันไม่ใช่แค่กฎเท่านั้น เราต้องยอมรับว่า กฎเกณฑ์กติกาอย่างเช่นกฎหมาย ก็เป็นธรรมอย่างหนึ่ง แต่เป็นธรรมชั้น ๒

กฎหมายเป็นธรรมชั้น ๒ หรือในระดับ ๒ คือในระดับสมมติ

จึงต้องทำความเข้าใจว่า โดยพื้นฐานนั้น เรามุ่งเพื่อ **"ธรรม"** แท้ๆ ที่เป็นความจริงความถูกต้องดีงามตามสภาวะ หรือตามธรรมดาของมัน (ที่ว่าเป็นกฎธรรมชาติ)

แล้วบนพื้นฐานนั้น เพื่อให้ธรรมเป็นไปและบังเกิดผลต่อวิถีชีวิตและสังคมสมประสงค์ของเราให้มากที่สุด เราจึงพยายามตั้งกฎของมนุษย์ขึ้นมา เพื่อรองรับสนับสนุนธรรมที่เป็นกฎธรรมชาตินั้น

และเราก็ยอมรับกฎของมนุษย์ที่รองรับสนับสนุนธรรมนั้น โดยเรียกมันว่าเป็น "**ธรรม**" ด้วย

นี่แหละก็จึงมี "**ธรรม**" ใน ๒ ขั้น หรือ ๒ ระดับ คือ

ธรรมแท้ๆ ในระดับตามสภาวะของมัน ที่เป็นกฎธรรมชาติ (เช่นในคำว่า "ธรรมสรณะ") กับ

ธรรม ในระดับสมมติ ที่เป็นกฎของมนุษย์ (เช่นในคำว่า "ธรรมศาสตร์")

แต่เราจะเห็นว่า หลายครั้ง จะด้วยปัญญาไม่พอ หรือด้วยเจตนาไม่ซื่อก็ตาม ปรากฏว่า กฎของมนุษย์ ที่เป็นธรรมจัดตั้ง (สมมติ) ไม่ตรงกับธรรมที่แท้จริง ไม่สื่อ ไม่นำไปให้ถึงธรรม จึงต้องมีการปรับแก้กฎของมนุษย์ เช่นกฎหมายนั้น

เรื่องกฎมนุษย์ เช่นกฎหมายนั้น เป็นปัญหากันอยู่เรื่อย ในแง่ปัญญาไม่พอ ก็หนักอยู่แล้ว ยิ่งในด้านเจตนา มนุษย์บางคนยังใช้เล่ห์กลมาจัดตั้งวางตรากฎหมายขึ้น ไม่ใช่เพื่อธรรม แต่เพื่อสนองประโยชน์ส่วนตัวโดยใช้อัตตาธิปไตยเป็นต้น

เพราะฉะนั้น กฎหมายจึงไม่ใช่ว่าจะวางใจได้หมด และจึงต้องมีการตรวจตราปรับปรุงแก้ไขอยู่เรื่อย

เอาเป็นว่า ถึงอย่างไรมันก็เป็นเรื่องที่พิสูจน์กันได้ คือว่า ในแต่ละกรณี *ขั้นที่หนึ่ง* บุคคลนั้นมีเจตนาอย่างไร เขาก็รู้ชัดอยู่กับตัวเอง

ขั้นที่สอง สำหรับคนอื่นหรือในทางสังคม ก็พอดูออก อย่างที่พูดกันว่า "**กรรมเป็นเครื่องส่อเจตนา**" และในระบอบประชาธิปไตยเราก็ยังมีระบบและกระบวนการเพื่อจัดสรรโอกาสที่จะตรวจสอบและชี้แจงกันอีก

ในธรรมาธิปไตย ถ้าเป็นผู้ปกครอง ต้องเอาธรรมไหน

ทีนี้มาดูในแง่การตัดสินใจ ที่เรามุ่งให้คนเป็นธรรมาธิปไตย โดยเอาธรรมเป็นเกณฑ์นั้น แม้ว่าคนจะหลุดพ้นจากอัตตาธิปไตยที่เอาแต่ตัว และหลุดพ้นจากโลกาธิปไตยที่ไหลไปตามกระแสออกมาได้แล้ว แม้ว่าเขาจะมุ่งเอาความถูกต้องตามธรรม แต่ก็มาเจอปัญหาอีกว่า ธรรมที่จะเอานั้นคืออะไร แค่ไหน เพราะธรรมสำหรับแต่ละคน สำหรับแต่ละกลุ่มชน อาจจะไม่เหมือนกัน หรือไม่เท่ากัน

เพราะฉะนั้นจึงมีการเน้นว่า เมื่อท่านมาเป็นผู้ปกครองประเทศ ท่านจะปฏิบัติตัวอย่างชาวบ้านไม่ได้ จะเอาแค่กฎกติกาขั้นธรรมดาของชาวบ้านหรือแค่ธรรมของชาวบ้านไม่ได้ ท่านต้องปฏิบัติธรรมของผู้ปกครอง ที่มุ่งเพื่อให้สังคมประเทศชาติดีงามมีความสุขความเจริญ เพื่อประโยชน์ส่วนรวมของประชาชน ท่านทำงานเพื่ออันนั้นหรือเปล่า หรือท่านยังวุ่นวายอยู่กับเรื่องประโยชน์ส่วนตัว นี่คนก็มองออก

ผู้ห่วงสถานการณ์: ถ้าอย่างนั้น ในส่วนของธรรมาธิปไตยนี้ ธรรมาธิปไตยของคนที่อยู่ในสถานะที่ต่างกัน ก็จะไม่เท่ากัน ไม่เหมือนกันใช่ไหม

พระอาจารย์: อันนี้ ขอย้ำที่พูดเมื่อกี้ ยกมาพูดอีกทีว่า

"ทุกคนต้องเป็นธรรมาธิปไตย ที่จะตัดสินใจเลือกเอาธรรมเหมือนกัน แต่ธรรมที่ต่างคนต้องเลือกเอา อาจจะไม่เหมือนกัน"

ตัวอย่างง่ายๆ เรามีธรรมะของลูก ธรรมะของพ่อแม่ ธรรมะของนักเรียน ธรรมะของครู ธรรมะของราษฎร ธรรมะของผู้ครองเมือง ธรรมะของผู้เลือกตั้ง ธรรมะของผู้แทนราษฎร ฯลฯ

แม้กระทั่งธรรมะของนักธุรกิจ กับธรรมะของผู้บริหารเศรษฐกิจของชาติ ก็ไม่เหมือนกัน ไม่เท่ากัน

แม้แต่ธรรมอย่างเดียวกันที่ต้องปฏิบัติเหมือนกัน บางทีความจำเป็นที่จะต้องปฏิบัติ หรือความคาดหวังในการที่จะปฏิบัติ สำหรับต่างคน ก็อาจจะไม่เท่ากัน

ที่ว่านั้นคือ โดยพื้นฐานมันเท่า แต่สำหรับคนที่ต่างสถานะ เรายอมให้ในแง่ว่า สำหรับเรื่องนี้ๆ เราไม่มุ่งหวังจากคนกลุ่มนี้พวกนี้หรือระดับนี้มากนัก

อย่างเช่นธรรมสำหรับพลเมืองทุกคน ว่าจะต้องเอาใจใส่ทำประโยชน์ให้แก่ประเทศชาติ --

ถ้าเขาเป็นชาวบ้านทั่วไป การมุ่งหวังในธรรมข้อนี้ คือในการถือธรรมะของเขา เราก็ไม่คาดหวัง ไม่เรียกร้องจากเขามาก บางทีก็เอาเพียงว่า เมื่อคุณทำมาหากิน จะเอาผลประโยชน์อะไร เราก็ไม่ว่าละ ขอแค่ว่า คุณอย่าไปเบียดเบียนคนอื่น อย่าไปฆ่าใคร อย่าไปลักขโมย อย่าไปละเมิดต่อคุณคนอื่นชนิดที่มันชัดๆ ออกมาก็แล้วกัน ส่วนการที่จะทำประโยชน์อะไร เราก็อาจจะปล่อยให้เป็นเรื่องของตัวเขาเอง

แต่ถ้าเขาบอกว่า ฉันมาสมัครเป็นผู้บริหาร ฉันจะมาทำหน้าที่ปกครองประเทศ มันชัดอยู่แล้วว่า เขาต้องทำเพื่อความดีงามความเจริญของประเทศชาติ เพื่อประโยชน์สุขของประชาชน เขาจะมาวุ่นวายกับการหาผลประโยชน์ต่างๆ ไม่ได้แล้ว เพราะมันมีธรรมของผู้ปกครองมากำกับอีกชั้นหนึ่ง

เมื่อจะดูรวบรัด ก็บอกว่า ถ้าเป็นผู้ปกครองแล้ว คุณยึดถือหรือตั้งมั่นอยู่ในธรรมของผู้ปกครองไหม แล้วธรรมะก็มีเป็นระดับ

เป็นขั้นตอน ซึ่งในที่สุดก็ดูเจตนาในการตัดสินใจที่ว่า เขาเอาธรรมเป็นเกณฑ์ หรือเอาอะไรเป็นตัวชี้นำกำหนด

กฎแห่งธรรมสัมฤทธิ์ เมื่อกฎคนทำมีประสิทธิภาพ

ผู้ห่วงสถานการณ์: ที่นี้ ที่ผมอ่านในหนังสือ *นิติศาสตร์แนวพุทธ* ของท่านนั้น กฎหมายที่ดีที่สุดคือมันเป็นกฎของธรรมชาติ และก็มีกฎหมายที่เราร่างขึ้นเป็นอีกระดับหนึ่งนะครับ

พระอาจารย์: ก็ใช่อย่างนั้น เหมือนกับที่พูดมาแล้วนั่นแหละ แต่เพื่อให้สื่อความหมายกันได้แม่นยำชัดเจน ไม่ให้สับสน ต้องขอใช้ถ้อยคำแบบจำเพาะอย่างเคร่งครัด คือ

กฎแห่งความจริงที่เป็นไปตามธรรมดาของมัน เช่น ทำเหตุปัจจัยอย่างไร ก็เกิดผลที่สอดคล้องกันอย่างนั้น ถ้ามนุษย์เบียดเบียนทำร้ายกัน เขาก็เดือดร้อน อยู่กันไม่เป็นสุข สังคมก็วุ่นวายไม่สงบ ถ้ามนุษย์เอื้อเฟื้อช่วยเหลือกัน เขาก็เริงรื่น อยู่กันสุขสำราญ สังคมก็สงบเรียบร้อย

กฎแห่งความจริงตามธรรมดาอย่างนี้ เรียกจำเพาะลงไปว่า *กฎธรรม* หรือ*กฎธรรมชาติ*

ที่นี้ อีกขั้นหนึ่ง เราไม่อยากให้คนเดือดร้อน ไม่ต้องการให้สังคมวุ่นวายไม่สงบ แต่เราอยากให้คนอยู่ดีสังคมมีความร่มเย็นเป็นสุข และเรารู้ว่ามันจะเป็นอย่างนั้นได้ คนจะต้องไม่เบียดเบียนทำร้ายกัน แต่ต้องเอื้อเฟื้อช่วยเหลือกัน เราก็จึงบัญญัติจัดตั้งกฎของเราขึ้นมาห้ามกั้นคนไม่ให้เบียดเบียนทำร้ายกัน เช่น ตราไว้ว่า ใครฆ่าใครขโมย จะถูกลงโทษอย่างนั้นๆ ฯลฯ

กฎที่มนุษย์เราจัดตั้งขึ้นมาอย่างนี้ เรียกจำเพาะลงไปว่า *กฎหมาย* หรือ*กฎมนุษย์*

จะเรียกง่ายๆ ให้ล้อกันก็ได้

อย่างแรก เรียกว่า *กฎแห่งธรรม*

อย่างหลัง เรียกว่า *กฎคนทำ*

ตามที่ว่านี้จะเห็นว่า เพื่อจะให้ธรรม ที่เป็นอุดมคติ (*กฎแห่งธรรม*) ซึ่งเป็นนามธรรม เป็นศักยภาพแห่งความจริงในธรรมชาติ มันสัมฤทธิ์ผลเป็นความจริงขึ้นมาในสังคมมนุษย์ เราก็บัญญัติจัดตั้งธรรม คือกฎหมาย ที่เป็นกฎของมนุษย์ (*กฎคนทำ*) ขึ้นมาให้มนุษย์ปฏิบัติจัดการกันได้*

กฎธรรม หรือ*กฎธรรมชาติ* นั้นมันแน่นอนของมันอยู่แล้ว แต่ปัจจัยที่หลากหลายมีมากมาย มันอาจจะสอดแซงแทรกซ้อนเข้ามาจนมนุษย์ตามไม่ทัน และทำให้ผลเกิดขึ้นไม่สมประสงค์ของมนุษย์

ดังนั้น มนุษย์ผู้มีปัญญาจึงจัดตั้งวางแผนของคนขึ้นมา เพื่อเอาการกระทำของตนเข้าไปร่วมเป็นปัจจัย ที่จะผลักดันกระบวนการแห่งเหตุปัจจัยในกฎแห่งธรรมนั้น ให้ก่อผลสมที่ตนประสงค์

---

* ในพระพุทธศาสนา เรื่องที่พูดกันอยู่นี้สำคัญอย่างยิ่ง--

ธรรมที่เป็นความจริงแท้ ซึ่งมีอยู่และเป็นไปตามธรรมดาของธรรมชาติ ที่เป็น*กฎแห่งธรรม* ท่านเรียกสั้นๆ ว่า **ธรรม**

ส่วนธรรมที่มนุษย์บัญญัติจัดตั้งขึ้นเป็นกฎเกณฑ์กติกาหรือกฎหมาย ที่เป็นกฎของมนุษย์ หรือ*กฎคนทำ* ท่านให้ชื่อพิเศษว่า **วินัย**

ธรรมมีอยู่ตามธรรมดา พระพุทธเจ้าตรัสรู้และนำหรือยกมา*แสดง* ส่วนวินัยนั้น พระพุทธเจ้าทรง*บัญญัติ*จัดวางขึ้น เพื่อให้ธรรมสัมฤทธิ์ผลเป็นประโยชน์แก่มนุษย์ หรือให้มนุษย์ได้ประโยชน์มากที่สุดจากธรรม

ธรรมและ**วินัย**รวมกัน เรียกว่า **ธรรมวินัย** คือทั้งหมดของพระพุทธศาสนา

แผนการที่มนุษย์จัดตั้งวางขึ้นนั้น จะเรียกว่า กฎหมาย หรือ กฎมนุษย์ หรือ*กฎคนทำ* ก็แล้วแต่ ข้อสำคัญอยู่ที่ว่า มันจะมีประสิทธิภาพให้เกิดผลดีตามที่มนุษย์ต้องการแค่ไหน ก็อยู่ที่คุณภาพของปัญญาและเจตนาของมนุษย์เองเป็นสำคัญ

ปัญญาเชื่อมโยงมนุษย์ ให้ถึงธรรมดาที่เป็นความจริงของธรรมชาติ ถ้ารู้จริงทั่วตลอดชัดแจ้ง ก็เจาะกฎแห่งธรรมได้

เจตนาชี้นำมนุษย์ ไปสู่จุดหมายที่ตนปรารถนา ถ้าชี้นำมุ่งตรงไปยังจุดหมายที่แท้ ก็อาจสัมฤทธิ์ประโยชน์ แต่ถ้าเจตนาไม่ตรง ก็คงวุ่นวาย *เจตนาจึงเป็นแกนหรือเป็นตัวแทนของจริยธรรม*

ธรรมาธิปไตยก็สำเร็จด้วยเจตนาที่เลือกเอาธรรมเท่าที่ปัญญาจะบอกให้ได้นี่แหละ

ปัญญาและเจตนาจึงเป็นจุดศูนย์กลางในการพัฒนามนุษย์

กฎหมายเป็นสมมติ แต่เจตนาเป็นของจริง

ผู้ห่วงสถานการณ์: ทีนี้ ในบางเรื่อง มันเป็นกฎเกณฑ์ที่มนุษย์คิดกติกากันขึ้นเอง อย่างเช่น ขับรถนี่ จะขับชิดซ้ายหรือชิดขวาอะไรนี่ มันเป็นกฎเกณฑ์ที่ไม่ใช่เรื่องของกฎธรรมชาติ มันก็จะเป็นกฎหมายที่สมมติกันขึ้นมา ที่เราตกลงกันในกลุ่มของประเทศนี้ว่าเราจะขับรถชิดซ้าย...

พระอาจารย์: แต่เจตนามันมีอยู่ ในการบัญญัติหรือกำหนดให้ขับชิดซ้ายหรือขับชิดขวานั้น มันมีวัตถุประสงค์ ซึ่งเป็นธรรมะ ก็คือเพื่อความเรียบร้อยในการเดินทาง ให้มันแน่ลงไปว่าใครจะไปทางไหน

ผู้ห่วงสถานการณ์: ตรงนี้ ถ้ามองในความเห็นของผม มันก็คือว่า

เรื่องของการเสียภาษีมันก็เป็นเรื่องกติกาที่คิดขึ้นมา เป็นกติกาที่มนุษย์ตกลงกันว่า ถ้าเผื่อขายหุ้นในตลาดไม่ต้องเสียนะ แต่ถ้าอย่างนี้ๆ ต้องเสีย และกฎเกณฑ์ต่างๆ อันนี้มนุษย์คิดขึ้น เพราะฉะนั้น ผมเข้าใจว่ามันไม่เป็นกฎธรรมชาติ มันเป็นกฎสมมติ...

พระอาจารย์: นี่กฎมันสมมติชัดๆ มันชัดอยู่แล้ว

ผู้ห่วงสถานการณ์: ทีนี้ ตรงนี้แหละครับที่จะเป็นปัญหา เพราะว่าวันนี้ถ้าผมเป็นนายกฯ ผมบอกว่า ก็ในเมื่อกฎนี้เป็นกฎที่มนุษย์เราสมมติขึ้น แล้วผมก็ทำทุกอย่างให้ถูกตามกฎนี้ ถูกกฎหมดเลย คือในกรณีของนายกฯ นี่ ถ้าเราเอาตามกฎหมาย เอาเฉพาะตัวหนังสือไปจับนี่ ก็ถูกหมดเลย แต่ถ้าเอาเจตนาจริงๆ ลึกๆ นี่ มันคือเขาเจตนาเลี่ยง โดยอาศัยกติกาที่มนุษย์คิดขึ้นมา คือตัวกฎหมายเขาเลี่ยงโดยอาศัยกติกา ในแง่กฎหมายคือความถูกต้อง

ทีนี้ ในกรณีอย่างนี้น่ะ เขาก็บอกว่า อ้าว... ในธรรมาธิปไตยของผมนี่ สมมติผมเป็นนายกฯ ผมบอกว่าผมทำถูกต้องแล้ว เพราะว่า ในเมื่อกติกานี้มนุษย์คิดขึ้น ผมก็ทำตามกติกาแล้วนี่ ธรรมาธิปไตยของเขาแบบนี้จะได้หรือเปล่า

พระอาจารย์: ก็ได้บอกถึงหลักไว้แล้วว่า *กฎมนุษย์*หรือ*กฎคนทำ*นั้นเรามีไว้ เพื่อสนับสนุนให้*กฎแห่งธรรม*สัมฤทธิ์ผลขึ้นมาในสังคมมนุษย์ แต่ที่คุณพูดมานั้น มันตรงข้ามเลย มันชัดอยู่แล้วว่า เขาไม่ได้มุ่งธรรมแล้ว แต่เขามุ่งเอากฎหมายหรือกฎมนุษย์นั้นมาสนองการหาผลประโยชน์ของตัวเอง หมายความว่า เขามองที่ว่าทำอย่างไรฉันจะได้ เออ... ให้กฎนี้มันเข้าทางของฉันเถอะ ฉันก็เอา แทนที่จะนึกว่าทำอย่างไรจะให้เกิดประโยชน์ส่วนรวม

กฎมนุษย์นั้นคนทำขึ้นมา เป็นสมมติ ใช่ แต่เจตนาเป็นของจริง

ผู้ปกครองต้องดูแล ให้กฎคนทำ นำสู่ผลตามกฎแห่งธรรม

เรื่องนี้คงต้องย้ำต้องพูดทวนซ้ำอีก ต้องขอให้เข้าใจชัดให้ได้

อย่างที่บอกแล้วว่า กฎหมาย กฎมนุษย์ หรือ*กฎคนทำ*นี้ เราบัญญัติจัดตั้งหรือตราขึ้น เพื่อให้*กฎแห่งธรรม*สัมฤทธิ์ผลเป็นประโยชน์แก่มนุษย์* เช่น เพื่อให้คนอยู่กันเป็นสุขสงบและให้สังคมเจริญมั่นคง โดยมีกติกากันมิให้คนทำชั่ว และให้คนที่ทำชั่วก็ได้รับผลชั่วด้วยการถูกลงโทษ

พร้อมกันนั้นก็มีกฎเกณฑ์ข้อกำหนดในการสร้างสรรค์ เช่น ในการก่อสร้าง การค้าขาย การรักษาพยาบาล การบริหารกิจการต่างๆ ฯลฯ จะต้องทำอะไร จะต้องไม่ทำอะไร อย่างไร ในขอบเขตแค่ไหน เป็นต้น และถ้าละเมิดหรือทำไม่ได้ผลตามที่กำหนดนั้น จะจัดการดำเนินการอย่างไร

กฎหมาย ซึ่งเป็น*กฎคนทำ*นี้จะมีความหมาย ก็ต่อเมื่อมันช่วยผลักดันหนุนนำกำกับให้เกิดผลขึ้นตาม*กฎแห่งธรรม* ในการทำให้เกิดความถูกต้องดีงามและประโยชน์สุขที่มุ่งหมาย

---

* ความหมายนัยลึก ของกฎหมาย กฎมนุษย์ หรือกฎคนทำ ที่ท่านเรียกว่า "วินัย" นั้นก็คือ การที่มนุษย์นี้มีปัญญารู้เข้าใจกฎธรรมชาติหรือกฎแห่งธรรมแล้ว จึงเอาตัวเข้าไปร่วมเป็นปัจจัยในกระบวนการแห่งเหตุปัจจัยของกฎธรรมชาตินั้นด้วย โดยใช้กรรมคือการกระทำของตนผลักดันให้กระบวนการแห่งเหตุปัจจัยดำเนินไปยังผลที่หมายตามเจตจำนงที่สนองเจตนาของตน ทั้งนี้ ด้วยการบัญญัติจัดตั้งหรือตราข้อที่จะพึงทำและไม่ทำขึ้นให้สอดคล้อง อันเรียกว่าเป็นกฎ กติกา กฎหมาย ฯลฯ คือ "วินัย" นั้น

สมมติ และบัญญัติ ของมนุษย์ จึงมีผลจริงขึ้น ด้วยการมาบรรจบกับสภาวะที่เป็นจริงของกฎแห่งธรรม ด้วยประการฉะนี้

อย่างที่ว่าแล้วอีกนั่นแหละ คือ จะด้วยปัญญาไม่พอ หรือด้วยเจตนาไม่ผ่อง หรือด้วยทั้งสองอย่างก็ตาม มีบ่อยๆ ที่*กฎคนทำ*ไม่ยังผลสัมฤทธิ์ตาม*กฎแห่งธรรม* เบี่ยงเบนไป หรือถึงกับก่อผลร้ายตรงข้ามกับความมุ่งหมายที่เป็นหรือพึงเป็นเจตนารมณ์ของมัน

เหตุให้ไม่สัมฤทธิ์อาจเกิดขึ้นในขั้นตอนของการบัญญัติ หรือในขั้นปฏิบัติการคือนำไปใช้ก็ได้

จึงมีกฎหมายที่บัญญัติอย่างดี และนำไปใช้ให้ได้ผลที่ดี

จึงมีกฎหมายที่บัญญัติอย่างดี แต่นำไปใช้ให้ได้ผลที่ไม่ดี

จึงมีกฎหมายที่บัญญัติไม่ดี และนำไปใช้ให้ได้ผลที่ไม่ดี

จึงมีกฎหมายที่บัญญัติไม่ดี และไม่นำไปใช้ให้ได้ผลที่ไม่ดี

ตรงนี้แหละที่ต้องทราบว่า มันเป็น**ธรรม**(ในแง่หน้าที่)ของผู้ปกครอง ที่จะดูแล จัดการ ดำเนินการ ให้มั่นใจที่สุดว่า การบัญญัติและการใช้กฎหมาย*(กฎคนทำ)*นั้น จะให้เกิดผลที่มุ่งหมายตามกฎธรรมชาติ*(กฎแห่งธรรม)* อย่างมีประสิทธิภาพที่สุด

จะเป็นอย่างนั้นได้ ผู้ปกครองต้องทั้งมีปัญญาที่พอ (รู้เข้าใจชัดเจน เท่าทัน ทั่วตลอด) และเจตนาที่ผ่อง (สุจริต ใฝ่ความจริงถูกต้องดีงาม มุ่งเพื่อประโยชน์สุขของประชาชน)

ข้อสำคัญที่สุดอยู่ที่ว่า จะต้องโยงกฎหมายที่เป็น*กฎคนทำ* ให้ถึง*กฎแห่งธรรม*ให้ได้ คือต้องเอาความได้ผลตาม*กฎแห่งธรรม* เป็นตัวตัดสินความใช้ได้หรือความชอบธรรมของกฎหมาย

ถ้าไม่อย่างนี้ กฎหมายก็ไม่มีความหมายอะไร อาจจะถึงกับเป็นเครื่องมือทำร้ายเบียดเบียนกันก็ได้

เหมือนกับว่า เราต้องการใช้น้ำและจะทำให้มีน้ำมาถึงเราเพื่อ

พร้อมที่จะใช้ได้ตลอดเวลา ทีนี้เรามีปัญญารู้ธรรมดาธรรมชาติของน้ำที่เป็นของเหลวและมีการไหลไปได้อย่างไรๆ (กฎแห่งธรรม) เราก็จึงวางระบบติดตั้งต่อเดินท่อน้ำจากแหล่งน้ำมาถึงที่เราอยู่อาศัย (กฎคนทำ/กฎหมาย) เราก็ทำตามนั้นและมีน้ำที่จะใช้ได้ตามประสงค์

แต่บางที เราอาจจะจัดหาท่อน้ำมา หรือดึงเอาท่อน้ำออกมาจากระบบที่ติดตั้งนั้น แล้วแทนที่จะใช้มันเป็นเครื่องนำน้ำมา เรากลับใช้มันเป็นเครื่องมือต่อสู้กันหรือทำร้ายคนอื่น

โดยนัยนี้ ท่อน้ำอาจกลายเป็นไม้พลองสำหรับใช้ตีกันได้ ฉันใด กฎหมายก็อาจกลายเป็นเครื่องมือประทุษร้ายเพื่อนมนุษย์และทำลายสังคมได้ ฉันนั้น

จะเห็นว่า บางครั้ง แทนที่จะใช้*กฎคนทำ*เป็นเครื่องสื่อหรือช่วยหนุนให้เกิดผลตามกฎแห่งธรรม คนกลับใช้*กฎคนทำ*นั้นเป็นเครื่องหาช่องหลบหนีจากผลที่จะพึงเกิดขึ้นตามกฎแห่งธรรม

พูดง่ายๆ ถ้ากฎหมายไม่สื่อธรรม มันก็กลายเป็นเพียงกระบวยไว้ตักเอาผลประโยชน์ให้ตัว หรือเป็นกระบองไว้ตีหัวคนอื่น อย่างน้อยก็เป็นเพียงกระบวนวิธีที่จะหลบหลีกหลอกล่อเล่นแง่กัน

ธรรมาธิปไตยของผู้ปกครอง

ธรรมของนักปกครอง กับ ธรรมของนักธุรกิจ

ผู้ห่วงสถานการณ์: อยากจะเจาะที่กฎหมายภาษี

พระอาจารย์: กฎที่จัดตั้งเป็นกฎหมายภาษีแบบที่พูดถึงอยู่นี้ เขาวางไว้เพื่อรักษาประโยชน์ของประเทศของตัว บางทีก็เพื่อจะเอาเปรียบกันในการแข่งขันระหว่างประเทศ คือมุ่งว่าฉันจะหาหรือรักษาผลประโยชน์ของประเทศของฉัน ฉันก็เลยวางกฎหมายแบบนี้

ถ้าจะว่ากันในแง่ของความเป็นธรรมระหว่างประเทศ ก็อีกเรื่องหนึ่งนะ คือในระดับสากล กฎหมายนี้อาจจะไม่เป็นธรรมก็ได้ แต่เอาละ เพื่อผลประโยชน์ของประเทศของตัวๆ เราและเขาก็วางกฎหมายกันแบบนี้

คนที่ปกครองก็ต้องรู้แล้วว่ากฎหมายนี้วางไว้เพื่อผลประโยชน์ของประเทศของใครของมัน ตัวเรานี่มีหน้าที่ปกครองประเทศ ซึ่งจะต้องรักษาผลประโยชน์ของประเทศของตัวเองในระดับที่เป็นหลักเป็นหัวหน้าเลยทีเดียว

เราไม่ใช่เป็นเพียงแค่ชาวบ้านที่ไปหาผลประโยชน์ในการแข่งขันระหว่างประเทศนั้น แต่เราเป็นผู้นำในการดูแลผลประโยชน์ของประเทศของเรานะ

ฉะนั้น ตอนนี้ ธรรมหรือหน้าที่ของเราก็คือ ต้องมุ่งมั่นในการ

รักษาผลประโยชน์นั้นอย่างเอาจริงเอาจัง ถึงขนาดที่ว่า อะไรที่แม้จะเป็นผลประโยชน์แก่ตัวเอง เราก็ต้องสละได้ ใช่ไหม? เพราะว่าเป้าหมายมันอยู่ที่ธรรม

แล้วในที่นี้ก็คือธรรมของผู้ปกครองว่า ต้องทำเพื่อประโยชน์สุขของประชาชน ต้องทำให้แก่บ้านเมือง จนกระทั่งแม้แต่ประโยชน์ส่วนตนก็สละได้ อย่างที่ท่านเดิมพันพระชนม์ชีพด้วยยุทธหัตถี

ตรงนี้แหละ ต้องถามว่า เจตนารมณ์ที่ว่ามานี้มีไหม นี่คือธรรมาธิปไตย ไม่ใช่ไปดูแค่จะเอาแง่เอามุม แต่ต้องดูเจตนารมณ์ที่มุ่งธรรม มุ่งเอาความจริงความถูกต้องดีงาม ทำเพื่อประเทศชาติเพื่อประโยชน์สุขของประชาชนอย่างแท้จริง ดูว่าอันนี้มีไหม

ผู้ห่วงสถานการณ์ : ถามลึกลงอีกนิดหนึ่ง ถ้าผมเป็นนักธุรกิจ ไม่ได้มีสถานะในการเป็นผู้ปกครอง เหมือน DTAC ในการขายหุ้นก็ใช้กติกานี้ คือดอกเบี้ยอันนี้ อันนี้จะถือว่าผิดธรรมด้วยหรือเปล่า

พระอาจารย์: ผิด แต่ไม่จังๆ หมายความว่า เมื่อเขารักษากติกาไม่ให้ผิดกฎหมายที่เป็นกฎมนุษย์ เขาก็ยังไม่ผิดธรรมในระดับคนทั่วๆ ไป

แต่ข้างในใจ เขาคงมีปัญญาที่รู้อยู่กับตัวว่า ในแง่ความถูกต้องชอบธรรมเพื่อประโยชน์ที่แท้จริงของชีวิต ของสังคมประเทศชาติประชาชน ตลอดจนของโลกของธรรมชาติ การตัดสินใจและทำการของเขาจะมีผลในทางดีหรือร้ายหรือไม่อย่างไร ถ้ารู้อยู่เห็นอยู่ว่ามันจะมีผลร้าย เขาก็ผิดธรรมในระดับนี้ มากน้อยตามสถานะและอัตราที่รู้ที่เป็น

อย่างไรก็ดี ในกรณีนี้ เราไม่คาดหวังจากคนทั่วๆ ไป ผู้โน้นผู้นี้

มากนัก คือเราไม่ได้ถือว่าเขาต้องถือธรรมของผู้ปกครองประเทศ เขาไม่ได้อยู่ในฐานะที่ต้องถือธรรมของผู้ปกครอง ที่ต้องทำหน้าที่ของผู้ปกครอง เขาจึงพ้นไป

เรายังต้องก้าวไปอีก สู่ความเป็นธรรมและสันติสุขที่สากล

อย่างที่ว่าแล้ว ธรรมมีหลายระดับ เช่น ธรรมของคฤหัสถ์ ธรรมของพระภิกษุ ธรรมของแพทย์ ธรรมของนักธุรกิจ ธรรมของผู้ปกครองประเทศ ฯลฯ

ในหลายเรื่อง พระจะไปทำอย่างชาวบ้าน ก็ไม่ได้ อาจจะถึงกับถูกมองว่าไม่เป็นพระ แล้วในกรณีที่เขาเป็นผู้ปกครองประเทศ ก็ต้องตั้งอยู่ในธรรมของผู้ปกครองประเทศ ใช่ไหม

ทีนี้ หลักการของนักธุรกิจนั้น ถือผลประโยชน์ของตัวเองเป็นใหญ่ โดยที่ว่าแม้จะไม่ถูกธรรมมากนัก ได้แค่ว่ามันไม่ไปเบียดเบียนคนอื่นชัดๆ เขาก็เอา เพราะว่ากฎหมายยอมรับความเป็นจริงของมนุษย์อย่างนี้ คล้ายๆ กับว่า คนออกกฎหมายก็ยอมรับในเรื่องของผลประโยชน์ทางธุรกิจ ซึ่งสนองความโลภของบุคคล ที่ส่งผลพลอยได้เป็นประโยชน์ต่อประเทศชาติสังคมบ้าง ก็เลยยอมให้

หมายความว่า คนออกกฎหมายที่ฉลาด เขายอมให้แก่เรื่องของความโลภที่เป็นกิเลสของมนุษย์อยู่บ้าง บางทีเขาเปิดทางให้ด้วยซ้ำ โดยที่ว่าบางทีก็ให้มีความเป็นธรรมในระดับมุ่งประโยชน์ของประเทศของตัวเอง แต่ไม่ได้คำนึงถึงประเทศอื่น บางทีมุ่งเอาเปรียบประเทศอื่นด้วยซ้ำ

คือ ในระหว่างประเทศนี่ กฎหมายอันนี้ๆ ยอมหรือเอื้อให้พ่อ

ค้าของเราได้ผลประโยชน์ดีกว่าพ่อค้าต่างประเทศ หรือว่าในเวลาไปแข่งขันระหว่างประเทศ ก็ให้มีโอกาสดีกว่า แล้วพ่อค้าก็มุ่งเพียงแค่ว่าปฏิบัติให้ถูกกฎหมายนั้น ก็พอแล้ว

แต่เมื่อใครเป็นผู้ปกครองประเทศ ถ้าเขาละเลยธรรมของผู้ปกครองประเทศ เขาจะถือหลักการของนักธุรกิจแบบนั้น มันก็ผิดธรรมของผู้ปกครอง

ผู้ห่วงสถานการณ์: จริงๆ ผมมองว่า แม้เป็นนักธุรกิจแต่ไม่ได้เป็นผู้ปกครองนี่ ผมพยายามใช้แง่มุมทางกฎหมายหลบเลี่ยง ผมก็ไม่เป็นธรรม

พระอาจารย์: ก็ผิดไปตามอัตรา คือนอกจากต้องรู้ว่าเป็นธรรมในระดับไหนแล้ว ในแต่ละกรณี มันก็เป็นสัมพัทธ์ด้วยว่า เขาตัดสินใจโดยถือประโยชน์ตนแค่ไหน โลกาธิปไตยแค่ไหน ธรรมาธิปไตยแค่ไหน

ผู้ห่วงสถานการณ์: ถึงบอกว่า ในแง่ของผมที่เป็นนักธุรกิจ สังคมไม่ได้คาดหวังจากผมในระดับที่เท่ากับผู้ปกครองประเทศ

พระอาจารย์: สังคมไม่ได้คาดหวังด้วย และตนเองก็ไม่มีหน้าที่รักษาธรรมขั้นนั้นด้วย เพราะว่าถ้าเขาอยู่ในสถานะเป็นผู้ปกครองประเทศ ก็ต้องถือธรรมของผู้ปกครอง เมื่อเขาเป็นนักธุรกิจ เขาก็ถือธรรมของนักธุรกิจ อันนี้เป็นธรรมดาอยู่แล้ว

แต่ควรมองให้กว้างให้ไกลมากกว่านี้ จากที่พูดมา จะเห็นว่าผู้ปกครองที่ยิ่งใหญ่ในอดีตได้ทำการทุกอย่างเพื่อประโยชน์สุขของประเทศชาติและประชาชนของตน และในอดีตนั้น แม้ว่าความสัมพันธ์ระหว่างประเทศยังไม่มากนัก การเบียดเบียนระหว่าง

ประเทศก็ได้มีตลอดมา ผู้ปกครองประเทศก็ต้องดูแลประเทศชาติให้สงบสุขปลอดพ้นจากการรุกรานของต่างประเทศด้วย

ครั้นมาบัดนี้ ถึงยุคโลกาภิวัตน์ มีการติดต่อถึงกันทั่วโลกเป็นเรื่องสามัญ ในการสัมพันธ์ระหว่างประเทศนั้น มีการค้าขายและกิจกรรมทุกอย่างทางเศรษฐกิจต่อกัน แล้วก็มีเรื่องความไม่เป็นธรรมจากการเอารัดเอาเปรียบกัน ตลอดจนการรุกรานแอบแฝง เป็นปัญหาเรื่อยมา เป็นสาเหตุสำคัญที่ทำให้โลกไม่มีสันติภาพ

ในภาวการณ์อย่างนี้ นักปกครองผู้ยิ่งใหญ่ จะต้องก้าวต่อไปและก้าวออกไป ในการเพียรพยายามแก้ปัญหาระหว่างประเทศ โดยเฉพาะในการเสริมสร้างความเป็นธรรมในระดับสากล เพื่อให้โลกมีสันติภาพและให้มวลมนุษย์มีสันติสุข

คนไทยไม่ควรติดจมกันอยู่แค่ปัญหาจุกจิกในวงแคบที่แสนจำกัด แต่ควรพัฒนาจิตใจและปัญญาอันกว้างใหญ่ไร้พรมแดน เพื่อสร้างเสริมแผ่ขยายประโยชน์สุขของประชาชนไทยร่วมกับคนทั้งโลก

พลิกแผ่นดินไทยได้ ถ้าธรรมาธิปไตยมาในวันเลือกตั้ง

ผู้ห่วงสถานการณ์: กรณีอย่างนี้คล้ายว่าจะเป็นเรื่องความบกพร่องของกฎหมาย กฎหมายมันไม่มีที่จะ perfect มันออกมาอย่างนี้ๆ มันก็มีช่องโหว่

พระอาจารย์: จึงต้องมีการปรับแก้กฎหมายกันเรื่อย อันนี้เป็นธรรมดา ไม่ต้องห่วงหรอก มีแต่ว่า ขอให้ผู้ออกกฎหมายและผู้ใช้กฎหมายมีใจเป็นธรรมก่อน คือ ไม่ว่าจะอย่างไรก็ตาม ถ้าทำไม่ถูกมันก็กลายเป็นว่ามามุ่งหวังอำนาจเพื่อจะใช้สนองการหาประโยชน์

ตน ซึ่งผิดธรรมของนักปกครองโดยตรง

ตอนนี้เรากำลังมองธรรม ซึ่งเป็นหน้าที่ของผู้ปกครอง คือ ทุกคนที่อยู่ในสังคมประชาธิปไตย ก็มีความรับผิดชอบที่จะรักษาธรรม อย่างน้อยก็เห็นแก่ประโยชน์สุขของสังคมส่วนรวม ที่จะรักษาสังคมที่ดีงามไว้ แต่ระดับของความรับผิดชอบ ที่เป็นธรรมของแต่ละบุคคลจะแค่ไหน ก็ต้องว่ากันไปเป็นขั้นตอน ตามสถานะและบทบาท เป็นต้น

แต่อย่างน้อย ทุกคนก็มีธรรมที่จะต้องรับผิดชอบในฐานะที่เป็นราษฎรของสังคมประชาธิปไตย เราก็ต้องจับให้ได้ว่า ธรรมของราษฎรที่เป็นสมาชิกคนหนึ่งของสังคมหรือประเทศประชาธิปไตยนี้คืออะไร และต้องให้ประชาชนทุกคนมีธรรมนี้ให้ได้ แล้วก็ให้เขาเอาธรรมนี้เป็นเกณฑ์ในการตัดสินใจ แค่นี้เขาก็เป็นธรรมาธิปไตย

ถ้ามีธรรมาธิปไตยตัวเดียวก็อยู่เลย พอถึงตอนเลือกตั้ง ก็แค่ราษฎรตัดสินใจด้วยธรรมาธิปไตยเท่านั้นแหละ แผ่นดินก็พลิกเลย ใช่ไหม ประชาธิปไตยตัวจริงก็เผยโฉมโผล่หน้าขึ้นมาเลย

แต่นี่ จนกระทั่งเดี๋ยวนี้ ก็ยังทำไม่ได้แม้แต่ขั้นพื้นฐาน แค่การเลือกตั้ง ก็วนเวียนกันอยู่ที่อัตตาธิปไตยกับโลกาธิปไตย แล้วจะเจอหน้าประชาธิปไตยได้อย่างไร

นี่นะ ธรรมาธิปไตยมันสำคัญตรงนี้ มันสำคัญที่เป็นเกณฑ์การตัดสินใจในกิจกรรมทุกอย่างของประชาธิปไตย เป็นตัวกำหนดการใช้อำนาจตัดสินใจในการปกครองระบอบประชาธิปไตย จึงมีความสำคัญในขั้นรากฐานที่สุด เป็นตัวแกน เป็นตัวยืน เป็นตัวสำเร็จเด็ดขาด

ผู้ห่วงสถานการณ์: เพราะฉะนั้น ในการนำเสนอความคิดครั้งนี้

ก็ควรเสนอในแง่ที่ให้ทุกคนมีธรรมาธิปไตยในตัวเอง

พระอาจารย์: ใช่ ต้องแยกให้ชัดว่า ธรรมาธิปไตยนี่ เป็นเรื่องปฏิบัติการของตัวบุคคล ซึ่งแน่นอนว่า ในที่สุด ทุกคน *แม้แต่คนที่ไม่เป็นตัวของตัวเอง ก็ต้องตัดสินใจด้วยตนเอง* แม้แต่อย่างง่ายที่สุด คนที่เชื่อคนอื่น ก็ต้องตัดสินใจเองที่จะเชื่อ และในการตัดสินใจนั้น ถ้าจะให้ได้ประชาธิปไตย ก็ต้องให้ทุกคนตัดสินใจด้วยธรรมาธิปไตย

ประชาธิปไตยที่ว่านี้ หมายถึงประชาธิปไตยที่ดี หรือที่พึงปรารถนา ไม่ว่าคุณจะเป็นราษฎร หรือเป็นผู้ปกครอง ถ้าจะให้ประเทศมีประชาธิปไตย ตัวคุณเองต้องมีธรรมาธิปไตย

โดยเฉพาะถ้าเป็นผู้ปกครอง คุณต้องมีธรรมของนักปกครอง ต้องทำหน้าที่ของผู้ปกครอง

คุณก็สำรวจตรวจสอบตัวเองสิว่า คุณมิได้ตัดสินใจเพียงบนฐานแห่งอำนาจ แต่คุณได้ใช้อำนาจตัดสินใจบนฐานแห่งธรรมของผู้ปกครอง ใช่หรือไม่ นี่มันต้องวัดกันเลยที่เกณฑ์การตัดสินใจ

ธรรมของผู้ปกครอง ตามครรลองราชประเพณีไทย

ผู้ห่วงสถานการณ์: ตอนนี้ ธรรมะของผู้ปกครองท่านพอจะช่วยแนะนำ...

พระอาจารย์: พูดง่ายๆ แบบรวบรัด คือ ต้องมุ่งเพื่อประโยชน์สุขของส่วนรวม ของประเทศชาติ ของประชาชน

ที่จริง ธรรมะของผู้ปกครองตามหลักพระพุทธศาสนา ท่านแสดงไว้มากมาย มีทั้งคำสอนแบบบรรยาย ทั้งข้อความสั้นๆ เป็นคติอย่างที่เราเรียกกันว่าสุภาษิต และหลักธรรมที่จัดเป็นหมวดๆ ตาม

จำนวนข้อธรรมในแต่ละชุด

ในประเพณีการปกครองของไทย ถือมาว่า พระมหากษัตริย์ ซึ่งทรงเป็นผู้ปกครองราชอาณาจักร ทรงปฏิบัติหลักธรรมสำคัญจำนวนหนึ่งที่แสดงไว้ในพระไตรปิฎกและอรรถกถา ซึ่งนำมาจัดให้พราหมณ์อ่านประกาศในพระราชพิธีบรมราชาภิเษก ถ้าจะให้สะดวก ก็ยกหลักธรรมเหล่านี้มาเป็นคำตอบได้เลย

หลักธรรมสำคัญในการปกครอง ที่ประกาศในพระราชพิธีบรมราชาภิเษก เท่าที่นึกได้ขณะนี้ คือ **ราชธรรม ๑๐** (คือทศพิธราชธรรมนั่นเอง) **จักรวรรดิวัตร ๑๒ ราชสังคหวัตถุ ๔** และ **ราชพละ ๕**

แค่นี้ก็ไม่น้อยแล้ว*

---

* ยังมีหลักธรรมหมวดต่างๆ อีกมากมาย ที่ถือว่าผู้ปกครองพึงปฏิบัติ เช่น พรหมวิหาร ๔, สังคหวัตถุ ๔, การเว้นอคติ ๔, สัปปุริสธรรม ๗, สัปปุริสธรรม ๘, สาราณียธรรม ๖, อปริหานิยธรรม ๗

เพื่อธรรม จึงต้องการปัญญา

วิธีการทางปัญญา คือค้นหาธรรม จึงไม่มีความรุนแรง

ผู้ห่วงสถานการณ์: เหตุการณ์ในตอนนี้ผมจับได้ ๒ ประเด็น *ประเด็นแรก* ก็คือว่า ตอนนี้ รัฐบาลก็ยืนยัน การชุมนุมก็ยืนยัน มีการเผชิญหน้ากัน นี่เป็นประเด็นแรก *ประเด็นที่สอง* คือการปฏิรูปการเมืองต่อไป

ในแง่การนำเสนอ สำหรับประเด็นแรกที่มีการเผชิญหน้ากัน เรามีหลักธรรมอะไรที่จะบอก เราควรเสนอทางออกอย่างไรให้กับสังคม ในวิกฤติที่มันเกิดขึ้นอย่างนี้ครับ

พระอาจารย์: หนึ่งก็คือ ต้องใช้วิธีการทางปัญญา ซึ่งก็คือการมุ่งเอาธรรม และไม่มีความรุนแรง นี่ขั้นที่หนึ่ง เป็นขั้นพื้นฐานก่อน อันนี้เป็นหลักการทั่วไปของประชาธิปไตย และของธรรมะด้วย อันเดียวกัน

จากนี้ ด้วยการใช้วิธีการทางปัญญา ก็คือไปสู่การพูดจากัน โดยทำข้อมูลต่างๆ ให้กระจ่างชัด ไม่ปกปิด พูดกันโดยเปิดเผย อะไรคือความจริงความถูกต้องดีงามและประโยชน์ที่แท้ของชีวิตและสังคม ก็ว่ากันไป แล้วก็ตัดสินใจบนฐานของความจริงความถูกต้องดีงามและประโยชน์ที่แท้นั้น

ผู้ห่วงสถานการณ์: ก็เท่ากับว่า ให้ทั้งสองฝ่ายหันหน้าเข้าหา

กัน...

พระอาจารย์: ตอนนี้ จะหันหน้า หรือไม่หันหน้า เขาก็ถือหลักการเดียวกันแล้ว ไม่ว่าจะหันหน้าไปทางไหน เขาก็มีหลักการที่ทำให้เป็นอันเดียวกัน

ถ้าจะหันหน้าเข้าหากัน ก็ขอให้หันใจเข้าหาธรรม เมื่อหันหน้าเข้ามาจะได้ไม่ตีกัน ถ้าทุกฝ่ายหันใจเข้าหาธรรม ก็มีความเป็นอันหนึ่งอันเดียวกันในทันที

ผู้ห่วงสถานการณ์: สมมติว่าอีกฝ่ายหนึ่งไม่ยอมถือหลักการนี้ จะว่าอย่างไรครับ

พระอาจารย์: เราจะไปทำอย่างไรได้ เราก็ต้องย้ำอันนี้เข้าไป หมายความว่า ในเมื่อมีคนสองพวก เราต้องย้ำให้เขาถือหลักอันนี้ ถ้าคุณไม่ถือ มันก็ต้องเกิดเรื่อง

ผู้ห่วงสถานการณ์: คือเรานำเสนอแนวทางว่าคุณต้องเอาแบบนี้ หนึ่งคือบนฐานของอันนี้ ก็มาคุยกัน ทีนี้ถ้าเผื่อเขาไม่คุยกัน ก็บังคับเขาไม่ได้ แต่เรามีแนวทางให้ว่ามันควรจะเป็นอย่างนี้...

พระอาจารย์: เราบอกทางที่ถูกต้องให้ว่ามันเป็นอย่างนี้แหละ ถ้าคุณจะทำให้ถูก คุณก็ต้องทำแบบนี้ แต่ถ้าคุณไม่ทำ มันก็เรื่องของคุณ ใครจะไปบังคับเขาได้ ก็เขาจะตีกัน

เราบอกว่า ถ้าคุณจะเป็นประชาธิปไตยจริง คุณก็ต้องตัดสินใจบนฐานของธรรมะ ต้องเป็นธรรมาธิปไตย ถูกไหม คุณก็ดูซิว่าอะไรเป็นหลักการ อะไรเป็นความจริง อะไรเป็นความถูกต้อง คุณก็พิจารณา แต่คุณจะรู้จะเข้าใจได้ คุณก็ต้องมีปัญญา

คุณจะมีปัญญาได้ คุณก็ต้องเจริญปัญญา หรือพัฒนาปัญญา ต้องมาบอกแจ้งชี้แจงหาและให้ความรู้กัน มาเจรจากัน พูดจากัน เอาข้อมูลมาบอกกันใช่ไหม ไม่เช่นนั้นมันจะรู้ขึ้นมาได้อย่างไร ปัญญามันจะเกิดได้อย่างไร

เมื่อกระบวนการแห่งปัญญาดำเนินไป มันก็ไม่มีความรุนแรง

มนุษย์ในสังคมประชาธิปไตยถือหลักการเดียวกันนี้แหละ ถ้าถือหลักการนี้มันก็ไปได้แล้ว คือประชาธิปไตยเริ่มด้วยการใช้ปัญญาและอยู่บนฐานของธรรม ซึ่งเป็นเรื่องเดียวกัน คือ ปัญญานั้นมันมุ่งไปที่ธรรม มันหาความจริง มันมุ่งให้เข้าถึงความถูกต้องดีงามและประโยชน์ที่แท้ มันก็ไม่ใช้วิธีการเบียดเบียน ต่อจากนี้ขั้นตอนมันก็เดินหน้าเป็นกระบวนการไปเอง เป็น*สันติ*อยู่ในตัว

แต่ทีนี้ กระบวนการที่จะเป็นประชาธิปไตยมันถูกตัดตอนไปเสียก่อน เมื่อถูกตัดตอนเสียแล้ว มันก็เลยไปไม่ถึงประชาธิปไตย ปัญหาก็เลยเกิดขึ้น นี่... ต้องให้ชัดตรงนี้

รัฐธรรมนูญมุ่งตั้งธรรมที่จะเป็นหลักของสังคมประชาธิปไตย

ผู้ห่วงสถานการณ์: ทีนี้ *ประเด็นที่สอง* ในการที่จะแก้ไขกติกา คือรัฐธรรมนูญนี่ เรามีแนวคิดมีหลักที่จะนำเสนอในทำนองไหนดีครับ

พระอาจารย์: หนึ่งก็จับหลักให้ได้ว่า *รัฐธรรมนูญ*มีเพื่ออะไร ก็เอาละว่ากันสั้นๆ เราจะปกครองแบบประชาธิปไตย มันก็ต้องมีหลักมีกติกาที่จะยึดถือร่วมกัน แล้วกติกาที่จะยึดถือร่วมกันของสังคมประชาธิปไตยนี้ ก็มุ่งเพื่อความดีงามของสังคมเพื่อประโยชน์สุขของ

ประชาชน และเมื่อพูดให้สั้น นั่นก็คือมุ่งเพื่อ*ธรรม*

หมายความว่า เป็นหลักการของประชาธิปไตยว่าเราต้องมีกติกาที่ยึดถือร่วมกัน แต่สังคมประชาธิปไตยก็มุ่งเพื่อธรรม คือเพื่อความถูกต้องดีงามและประโยชน์สุขของส่วนรวม และการที่เรามีกติกาที่ยึดถือร่วมกัน ก็เพื่อธรรมที่ว่านี้เอง

ถึงตรงนี้เราก็ต้องมาดูละ คือ ดูว่า อะไรเป็นความจริงความถูกต้องดีงามและประโยชน์สุขที่พึงต้องการ และหลักการวิธีการกฎกติกาอะไรจะให้เราลุถึงภาวะเช่นนั้น นี่คือธรรมทั้งนั้น

ทีนี้ *เพื่อให้เข้าถึงธรรม เราต้องใช้วิธีการทางปัญญา* ไม่ใช่ตัดสินหรือทึกทักว่าไปโดยที่ยังไม่ทันศึกษาเรื่องให้จะแจ้ง หรือเอาแต่ความเห็นของตัวเองโดยไม่หาความรู้ให้ชัดเจน

ต้องย้ำว่า อันนี้ขาดมากในสังคมไทย คือ ขาดการศึกษาหาข้อมูลให้เพียงพอ เข้าที่ประชุมก็นัวเนียกันอยู่กับความเห็น *ชอบให้ความเห็น แต่ไม่หาความรู้* สังคมไทยเวลานี้บกพร่องอย่างยิ่งในเรื่องที่ว่า ชอบออกความเห็น แต่ไม่หาความรู้

สมานฉันท์สำคัญต่อประชาธิปไตย

อีกเรื่องหนึ่ง การที่เราเป็นประชาธิปไตย เมื่อมีหลักการร่วมกันนั้น เราก็มีองค์ประกอบอย่างหนึ่งขึ้นมาด้วย คือ **สมานฉันท์**

ขอให้เข้าใจว่า สมานฉันท์นี้ไม่ได้มีความหมายว่าสามัคคี มันเป็นอีกศัพท์หนึ่ง

เวลานี้บางทีเราใช้ "สมานฉันท์" สับสนกับคำว่า "สามัคคี" สมานฉันท์เป็นปัจจัยอย่างหนึ่งของสามัคคี เป็นปัจจัยอันหนึ่งนะ ที่จะ

ให้สามัคคีคือความพร้อมเพรียงเกิดขึ้นมา ยังไม่ใช่ตัวความสามัคคี

"สมานฉันท์" แปลว่า มีความต้องการตรงกัน ถ้าคนไม่มีความต้องการตรงกัน มันก็ไปกันไม่ได้

ในสังคมประชาธิปไตยนั้น คนมีความต้องการตรงกันร่วมกัน คือ*ต้องการธรรม* ต้องการความถูกต้องดีงาม ต้องการประโยชน์สุขของสังคม ต้องการอยู่ร่วมกันในสังคมอย่างสงบสุข แม้แต่ในด้านรูปธรรมก็ต้องการระบบที่จะให้ทุกคนมีส่วนร่วม ถ้าอย่างนี้ก็มีความต้องการร่วมกัน เป็นสมานฉันท์

เอ... ที่แก้ปัญหาภาคใต้กันนี่ ไม่เห็นจะแสดงให้เห็นว่าสองฝ่าย หรือกี่ฝ่ายที่เกี่ยวข้อง จะมีความต้องการตรงกัน ไม่เห็นสมานฉันท์ปรากฏออกมาเลย ถ้าจะทำให้สมานฉันท์ ก็ต้องไปทำให้สองฝ่ายหรือกี่ฝ่ายนั้นมีความต้องการตรงกัน

นี่ก็คือ ต้องชัดก่อนว่า ความต้องการอะไร ที่จะต้องให้มีตรงเสมอเหมือนกัน

จะปฏิรูปการเมือง ผู้ร่างรัฐธรรมนูญต้องพัฒนาปัญญา

ผู้ห่วงสถานการณ์: ที่ผมเห็นในโครงสร้างของรัฐธรรมนูญฉบับปัจจุบัน ผมมองว่าจริงๆ ตัวโครงสร้างของรัฐธรรมนูญปัจจุบันมันใช้ได้ คือมีการตรวจสอบอำนาจกัน โดยใช้กระบวนการในระบบประชาธิปไตย เช่นฝ่ายค้านตรวจสอบเสร็จ ก็ยังมีองค์กรอิสระที่เขา design ขึ้นมาหมด แต่ปัญหาที่เกิดขึ้นคือการใช้กฎหมาย

นายกฯ นี่เขามา เขารู้ว่าองค์กรอิสระจะเป็นองค์กรตรวจสอบที่มีกำลังเข้มแข็ง เพราะฉะนั้นเขาก็ส่งคนเข้าไปหมดเลย มันเลยทำ

ให้องค์กรอิสระเป็นหมันไปหมด ตรวจสอบอะไรเขาไม่ได้เลย

ผมเข้าใจว่าโครงสร้างของกฎหมายมันดีอยู่แล้ว แต่ว่าคนใช้นี่เนื่องจากเขาใช้วิธีการ ใช้สิ่งที่ตัวเองมีอยู่ทุกวิถีทางที่จะทำให้องค์กรตรวจสอบนี้มันอ่อนแอลง ทีนี้ ตรงนี้ถ้าจะแก้ ผมก็ไม่รู้จะแก้อย่างไรเหมือนกัน มันอยู่ที่สำนึกของคนใช้กฎหมายเสียแล้ว

พระอาจารย์: เอาละ ตรงนี้มี ๒ ประเด็น

ประเด็นหนึ่ง ก็คือ ตามที่คุณว่ามานั้น ตัวคนที่เข้าไปเกี่ยวข้องในระบบและในกระบวนการนี้ทั้งหมด แต่ละคนไม่เป็นธรรมาธิปไตย เริ่มต้นพอคิดนะ เจตนาก็ไม่ดีแล้ว คือคิดจะเอาองค์กรอิสระมาเป็นเครื่องมือสนองเจตนาในการหาผลประโยชน์หรืออะไรก็แล้วแต่ของตนเอง นี่ก็ไม่เป็นธรรมาธิปไตย และในพวกองค์กรอิสระนั้น เสียงที่เป็นมติออกมา ก็ตัดสินใจไม่เป็นธรรมาธิปไตย

ทีนี้ *สอง* มันก็เป็นบทเรียนแสดงว่า การวางกลไกที่จะป้องกันการรวบอำนาจยังไม่รัดกุมดีพอ ก็ต้องไปคิดหนักละ

หมายความว่า โครงสร้างทั่วไปนี่นับว่าดีพอสมควร ในการที่ว่าให้มีกระบวนการตรวจสอบ มีองค์กรอะไรต่าง ๆ มาคานมาดุล แต่กลไกที่จะป้องกันไม่ให้มีการเข้ามากุมอำนาจยังไม่ดีพอ ก็ต้องสร้างกลไกนี้ขึ้นมา นี่แหละตรงนี้คือจุดอ่อน

หมายความว่า ผู้วางรัฐธรรมนูญก็ต้องยอมรับตนเองว่าตัวนั้นมองไม่ถึงในบางเรื่อง เช่นไปไว้ใจในแง่นั้นๆ เกินไป แล้วในเรื่องบางอย่างก็มองด้วยสายตาที่ตัวศึกษามาแบบตะวันตก ไม่ได้มองเห็นแล้วก็ไม่ได้คิดให้ทัน ต่อลักษณะนิสัยจิตใจของคนไทย ที่จะเอามาใช้ในการวางกลไกในระบบนี้ เพื่อจะให้รับมือกันได้

เลยกลายเป็นว่า ไหวพริบปฏิภาณนิสัยของคนไทยไปเอาประโยชน์จากระบบแบบฝรั่งนี้ได้ คือไป exploit เลย

นี่ก็แสดงว่า พวกคนที่จะมาคิดวางกฎหมายรัฐธรรมนูญ ก็ต้องพัฒนาปัญญาของตนเองให้เพียงพอ

เรื่องนี้ต้องยอมรับความจริง และไม่ประมาทกันให้มาก มันไม่เฉพาะความรู้ไม่ทันลักษณะจิตใจนิสัยคนไทยเท่านั้นหรอก ความรู้เกี่ยวกับพื้นฐานของสังคมไทย และรากเหง้าของอารยธรรมในดินแดนแถบนี้ ตลอดจนสภาพปัจจุบันที่เป็นปัญหา ก็ต้องศึกษากันให้เพียงพอ

ผู้ห่วงสถานการณ์: ทีนี้มันตรงกันข้ามกับที่ท่านอาจารย์พูด นักวิชาการเขาคิดว่าฝรั่งเป็นเทวดา จะบังคับคนไทย วิสัยไทย วิถีไทยให้ตามแบบเขา

พระอาจารย์: นี่แหละได้บทเรียนแล้วไงเล่า มันบอกว่าคุณไปไม่รอดแล้ว

ตั้งแต่เลือกตั้ง ยันร่างรัฐธรรมนูญ ยังยากจะหวัง?

ผู้ห่วงสถานการณ์: อย่างตอนร่างรัฐธรรมนูญ สสร.มีที่เรียนมาจากหลายชาติ มีทั้งอังกฤษ ฝรั่งเศส สเปน ก็ดีกัน ต่างคนต่างเสนอโครงสร้าง

พระอาจารย์: นี่แหละที่ว่ามีอัตตาฯ ต่างคนเข้ามาต่างก็มีอัตตาธิปไตย ถือตัวว่าตนเองจบจากไหนๆ ก็เหิมไปบ้าง สงวนท่าทีด้วยกลัวว่าตัวจะเสียท่าบ้าง หรือจะเสียหน้าแก่พวกโน่นนี่ เมื่อมีอัตตาธิปไตยแรง ก็เลยทำให้การทำงานไม่ได้ผลดี

ถ้าคนอยู่กับปัญญาที่มุ่งธรรม คือเป็นธรรมาธิปไตยจริง จะได้ผลมาก คือไม่ถือตัว เมื่อเป็นธรรมาธิปไตยก็มุ่งให้ได้ผลที่จะถึงธรรมก็แล้วกัน คือจุดหมายมุ่งอยู่ที่จะหาความจริงความถูกต้องดีงามและประโยชน์ที่แท้ เมื่อหาธรรม ก็หาปัญญา เมื่อต้องการธรรม ก็ต้องเสริมสร้างปัญญา ตอนนี้ คุณมีคำแนะนำอย่างไร ฉันฟังหมด

ถ้าคนมีธรรมาธิปไตยอย่างนี้ ก็หมดปัญหา เพราะจะไม่มาถือพรรค ถือพวก ถือกลุ่ม ถือแหล่ง ถือสถาบันอะไร แต่มุ่งหามุ่งรู้มุ่งให้ถึงธรรม เพื่อเอาธรรมเป็นหลักเป็นเกณฑ์ในการตัดสินใจ เลยข้ามพ้นการถือตัวถือพวกไปได้หมด

เพราะฉะนั้น เกณฑ์ตัดสินใจจึงสำคัญที่สุด ตั้งแต่ชาวบ้านเริ่มด้วยการเลือกตั้ง ก็เอาผลประโยชน์ที่ ส.ส. มาให้เป็นเกณฑ์ตัดสินใจ เมื่อเป็นอย่างนี้ เกณฑ์ตัดสินใจในการเลือก สส. ก็ไม่เป็นธรรมาธิปไตยแล้ว แต่จมกันอยู่แค่อัตตาธิปไตย และโลกาธิปไตย ไปไม่ถึงธรรมาธิปไตย ที่เป็นหัวใจของประชาธิปไตย

ขึ้นมากระทั่งผู้ร่างรัฐธรรมนูญ ถ้าติดอยู่แค่ยึดตัวตนเป็นอัตตาธิปไตยบ้าง หวั่นไหวไปตามแรงกดดัน มีอาการที่จะทำเพราะเอาอกเอาใจ จนบางทีถึงขั้นที่อาจจะล่วงภยาคติ เป็นโลกาธิปไตยบ้าง เจอปัญหาของรัฐธรรมนูญที่ร่างเสร็จมา แต่มิได้เจริญปัญญาจากบทเรียนของปัญหานั้นเท่าที่ควร จึงไปไม่ถึงธรรมาธิปไตยบ้าง ถ้าอย่างนี้รัฐธรรมนูญที่ดีและการปฏิรูปการเมืองก็หวังได้ยากที่จะเป็นจริง

แม้เป็นถึงจักรพรรดิ ซึ่งปกครองคนเดียวด้วยซ้ำ ท่านยังบอกว่าต้องเป็นธรรมาธิปไตย ถ้าจักรพรรดิใช้เกณฑ์การตัดสินใจเป็นอัตตาธิปไตย ก็จบเหมือนกัน เกณฑ์ตัดสินใจของจักรพรรดิก็ต้อง

เป็นธรรมาธิปไตย

เมื่อประชาชนทุกคนมามีส่วนร่วมในสังคมประชาธิปไตย ประชาชนแต่ละคนนั้นก็ต้องตัดสินใจด้วยธรรมาธิปไตย เพื่อให้ประชาธิปไตยเป็นจริงขึ้นมา

สังคมไทยเสื่อมทรุดห่างไกลจากธรรมาธิปไตย?

ผู้ห่วงสถานการณ์: มันสัมพันธ์กัน อย่างที่ว่า นายกฯ นี้เขาพยายามใช้อุบายต่างๆ มาครอบงำ เพื่อเปลี่ยนค่านิยมคนไทยให้เป็นบริโภคนิยม ให้อยู่ภายใต้การครอบงำของเขา...

พระอาจารย์: นี่ก็อยู่ในหลักที่ว่ามาทั้งนั้นแหละ ในเมื่อคนไม่มีหลักเกณฑ์ในการตัดสินใจ มันก็ไปตามกระแสหมด ตอนนี้ประชาชนจับหลักอะไรไม่ได้ มันพร่าไปหมด

ผู้ห่วงสถานการณ์: ทักษิณทำสังคมให้กลายเป็นสังคมใหม่แบบทักษิณทุกแง่มุม

พระอาจารย์: คงหมายถึงคำที่มีใครคิดขึ้นว่า Taksinization?

ผู้ห่วงสถานการณ์: ทีนี้ ว่าตามหลักการศึกษา โยนิโสมนสิการที่จะให้เป็นธรรมาธิปไตยมันเกิดยาก เพราะนายกฯ นี้ เขาไปสร้างสิ่งแวดล้อมให้เป็นปาปมิตรไปหมด มันไม่มีกัลยาณมิตร

พระอาจารย์: นี่จะกลายเป็นการขยายขอบเขตของเรื่องจนกว้างเกินไป แล้วก็เป็นการขยายพ่วงไปกับปัญหาตัวบุคคล ในที่นี้จะไม่ใช้เวลากับการวิจารณ์ตัวบุคคล และไม่ขยายขอบเขตของเรื่องออกไปอีกละ เวลาก็ล่วงไปมากแล้ว

เอาเป็นว่า ทั้งหมดนี้ พูดรวมๆ ก็จับเข้าหลักการพื้นฐานที่ง่ายๆ ชั้นเดียวเชิงเดียวก่อน บอกไปได้เลยว่า ทุกคนต้องตัดสินใจโดยเอาธรรมเป็นหลัก พอคนมีหลักและอยู่กับหลักได้ ก็ไม่ถูกลากไปและเริ่มรักษาตัวได้

ทีนี้ ธรรมะคืออะไร ก็พูดง่ายๆ ก่อน อย่าเพิ่งไปพูดลึกซึ้ง เอาแค่ว่า ธรรมะ คือความจริงความถูกต้องดีงามและประโยชน์สุขที่แท้

ลองถามซิว่า ที่คุณจะตัดสินใจเลือกนี้ ถ้าตกลงจะเป็นธรรมาธิปไตย คุณเห็นว่าเขาเอาผลประโยชน์มาให้แล้วก็ชอบเขาอย่างนี้เป็นธรรมาธิปไตยหรือเปล่า ถ้าคุณจะเลือกใคร คุณรู้จักเขา รู้ข้อมูลที่เกี่ยวข้องดีแล้วหรือยัง แล้วถ้าจะเอาความถูกต้องดีงามและประโยชน์สุข เราคิดถึงประโยชน์สุขของคนส่วนใหญ่ หรือมองแค่ประโยชน์ของตัวเอง อะไรอย่างนี้ ต้องชี้กันง่าย ๆ ถามไปได้ทันทีเลย

ผู้ห่วงสถานการณ์ : กรณีเลือกตั้งนี่นะครับ สมมติว่าที่หน่วยเลือกตั้งนี้ ๓-๔ พรรคนี่มันเลวหมด จะทำอย่างไรครับ

พระอาจารย์: ก็เอาที่เลวน้อยที่สุด - นี่พูดไปตามหลัก ที่จริง เมื่อเข้าใจดีแล้ว จะเอาธรรมาธิปไตย ก็ตัดสินใจได้เองในขอบเขตที่กฎหมายบัญญัติไว้นั่นแหละ ปัญหาก็อยู่ที่ว่า เรื่องเลือกตั้งนี่ ปัญหาหมักหมมหนัก ก็ปล่อยกันมาจนเสียหมดแล้ว คงต้องแก้กันใหญ่

ฟังที่พูดที่ถามมานี้ เหมือนว่าสังคมไทยนี้เสื่อมทรุดลงไปจากธรรมะอย่างหนัก ในสภาพที่เสื่อมอย่างนั้น ก็ส่อว่าคนแทบไม่เอาธรรมาธิปไตยกันแล้ว และก็เป็นเครื่องบอกด้วยว่า การฟื้นฟูหรือการก้าวไปสู่ประชาธิปไตย จะเป็นงานที่หนักหนาสาหัส

- ๖ -

หนทางสู่ประชาธิปไตยที่เป็นธรรม

จะทำประชาธิปไตยให้เป็นธรรม ธรรมาธิปไตยก็ต้องมา

ผู้ห่วงสถานการณ์: ขออนุญาตสรุปสถานการณ์เพื่อจะตัดสินใจ คือตอนนี้สถานการณ์มันเลยขั้นที่ว่าไปแล้ว โดยส่วนตัวผมเองไม่คิดจะเคลื่อนไหวตอนนี้

แต่มีพระกับมีคนคนหนึ่งที่เคยร่วมงานกัน เขามาบอกว่า ชาวพุทธควรจะร่วมแสดงความเห็น ควรจะเข้ามามีบทบาท เพราะว่าเป้าหมายของชาวพุทธของเราก็คือ ปฏิรูปการเมืองครั้งที่สองนี้ต้องให้เป็นการปฏิรูปอย่างแท้จริง ปฏิรูปให้ทั้งระบอบของประชาธิปไตยมีคุณสมบัติของธรรมาธิปไตยให้ได้ เกื้อหนุนสิ่งที่ผมเสนอไปนั้น

เขาบอกว่า ถ้าอย่างนั้นคุณต้องไม่ตกขบวน เราต้องแสดงความเห็น ทีนี้จะแสดงความเห็นอย่างไรที่จะบอกว่าเราก็มีส่วน

แต่ตอนนี้อย่างที่ว่า สถานการณ์มันสุกงอมเลยขั้นนั้นไปหมด ต่างคนต่างใช้อุบายเอาชนะกัน เพราะฉะนั้นผมว่า ท่ามกลางฝุ่นตลบเราออกไปนี่มันต้องโดนมองไม่แง่ใดก็แง่หนึ่ง

ทีนี้ใจผมเองผมก็อยากจะให้แน่นอนก่อนว่าจะไปทางไหน คือใจจริงผมอยากจะท้าทายตรงที่ว่า ถ้าเกิดปฏิรูปการเมืองเที่ยวนี้ เลิกกรอบตะวันตกทั้งหมด ไม่ต้องไปคิดในกรอบรัฐศาสตร์ตะวันตกทั้งหมด คิดของเราให้ดีที่สุด

ถ้าเอาความเห็นของผม คิดว่า เรื่องหลักอธิปไตย ๓ เราสามารถจะประยุกต์เรื่องธรรมาธิปไตย มายกระดับประชาธิปไตย คือตัวโครงสร้างเองก็ทำได้ครับ ตัวโครงสร้างและกลไกนี่ออกแบบให้เอื้อต่อธรรมาธิปไตย

พระอาจารย์: พูดไปพูดมาก็วนกลับมาที่เก่าอีก บอกแล้วว่า มันจะสับสนและก็คลุมเครือ และคนจะยุ่ง แล้วก็กลายเป็นว่า พอพูดไปๆ มันเหมือนกับมีระบบอีกระบบหนึ่ง เรียกว่าธรรมาธิปไตย แล้วจะปรับประชาธิปไตยให้เป็นอย่างนั้น ก็ยิ่งยุ่งใหญ่เลย แล้วเขาจะถามว่า จริงๆ แล้ว ระบบธรรมาธิปไตยมันเป็นอย่างไรนะ คราวนี้ก็ยุ่งละ ระบบธรรมาธิปไตยมันไม่มี การปกครองคณะสงฆ์ก็ไม่มีชื่ออย่างนี้

ผู้ห่วงสถานการณ์: ไม่ใช่ระบอบ ผมไม่เคยเขียนคำว่าระบอบ

พระอาจารย์: ไม่ใช่ก็ไม่ใช่ แต่ตามวิธีที่พูดนั้นก็คือจะไปปรับระบบประชาธิปไตย ให้เป็นธรรมาธิปไตย

ผู้ห่วงสถานการณ์: ยกระดับขึ้นมาให้ถึงขั้นที่มีคุณสมบัติธรรมาธิปไตย ทุกส่วนที่เกี่ยวข้องในประชาธิปไตยยกระดับขึ้นมา...

พระอาจารย์: อันนี้ก็ได้พูดถึงแล้ว มันไม่ชัดหรอก ต้องแยกแยะให้ชัด ประชาธิปไตยนั้นก็ให้เป็นประชาธิปไตยที่มันถูกต้อง มันก็เป็นประชาธิปไตยที่เป็นธรรมเท่านั้นเอง แล้วในประชาธิปไตยที่เป็นธรรมนั้น ก็ต้องมีธรรมาธิปไตยเป็นแกน

ให้ธรรมาธิปไตยเป็นแกนของประชาธิปไตย ก็คือ คุณต้องตัดสินใจด้วยธรรมาธิปไตย เพราะว่าในประชาธิปไตยนั้น ไม่ว่ากิจกรรมไหนก็มีการตัดสินใจทั้งนั้น ถูกไหม?

การตัดสินใจนี้เป็นเรื่องสำคัญที่สุด เพราะว่าในการทำทุกอย่างต้องมีการตัดสินใจทั้งสิ้น จะเดินหน้า จะขับเคลื่อนไปได้ ต้องอาศัยการตัดสินใจทั้งนั้น เราก็บอกเลยว่า ในทุกกิจกรรมของประชาธิปไตยนั้น ให้มีการตัดสินใจด้วยธรรมาธิปไตย หรือตัดสินใจอย่างเป็นธรรมาธิปไตย

เมื่อว่าถึงการปกครอง เราก็พูดให้เต็มว่า *การใช้อำนาจตัดสินใจนี้* เป็นแกนของระบบการปกครอง เมื่อจะให้เป็นระบบประชาธิปไตย ก็เอาการตัดสินใจด้วยธรรมาธิปไตยเป็นเกณฑ์

เป็นอันว่า คุณต้องตัดสินใจในทุกกิจกรรมของประชาธิปไตยด้วยธรรมาธิปไตย ก็เท่านั้นแหละ

ปัญหามีแค่ว่า ประชาธิปไตยที่เป็นอยู่นี้ ไม่เป็นธรรม

ผู้ห่วงสถานการณ์: ที่อาจารย์พูดนี่เข้าใจครับ มันให้คนเป็นคนที่มีธรรมาธิปไตย มีเกณฑ์ที่จะเอามาใช้ เอาธรรมาธิปไตยเป็นเกณฑ์ในการตัดสินใจ แต่ทีนี้กลไกต่างๆ ทั้งหลายตามกรอบความคิดตะวันตกล่ะ...

พระอาจารย์: อันนั้นเราแยกศัพท์ไปเลย อย่าไปยุ่ง อย่าไปปน อย่าเอาคำว่าธรรมาธิปไตยไปใช้ปะปนกับศัพท์ของเขา เดี๋ยวมันจะไปสับสนแม้แต่กับคำว่าประชาธิปไตย

ประชาธิปไตยเป็นระบอบการปกครองแบบหนึ่ง ที่มีการตกลงว่าประเทศไทยเราก็เอาด้วย เราต้องชัดแม้แต่ว่าประชาธิปไตยนั้นเราเอาประเภทไหน แล้วมันเป็นอย่างไร เมื่อตกลงใช้แล้ว ก็ให้ประชาธิปไตยนั้นเป็นธรรม เท่านั้นแหละ

ผู้ห่วงสถานการณ์: ที่ท่านอาจารย์ว่าประชาธิปไตยที่เป็นธรรมนี่แต่กลไกที่พัฒนามา มันมีประวัติศาสตร์ความเป็นมาของมัน ซึ่งของเราถูกครอบด้วยความคิดตะวันตก

พระอาจารย์: ก็นั่นนะซิ

ผู้ห่วงสถานการณ์ ๑: อาจารย์เสนอแนวคิดว่าให้ล้มของตะวันตกหมด

ผู้ห่วงสถานการณ์ ๒: ไม่ใช่ล้ม

ผู้ห่วงสถานการณ์ ๑: คือผมคิดว่า การที่เขาไปเรียนทางตะวันตกมาแล้วเอามาเป็นแนวคิด มันไม่ใช่ว่าผิด

ผู้ห่วงสถานการณ์ ๒: มันโดนครอบงำไง ไม่คิดต่อว่าจะทำอย่างไรให้มัน...

ผู้ห่วงสถานการณ์ ๑ : อันนั้นเป็นอีก step หนึ่ง แต่การที่เขามีประสบการณ์ไปเรียนฝรั่งเศส ไปเรียนอเมริกา ไปเรียนอังกฤษมาแล้วเอาวิธีการพวกนั้นมาเป็นตุ๊กตา เอามาเป็นแบบนี้ ผมคิดว่าไม่ผิด เพียงแต่ว่าจะเอามาปรับอย่างไรให้เหมาะสมกับเรา เหมาะสมกับสภาพของเรา

พระอาจารย์: ก็นี่แหละ สรุปลงด้วยคำว่า “ให้ประชาธิปไตยที่นำมาใช้มันเป็นธรรม” ไม่รู้ละ คุณจะเอาแบบไหนก็ตาม แต่ต้องให้มันเป็นธรรม เพราะประชาธิปไตยที่จัดกันอยู่ในปัจจุบันนี้ไม่เป็นธรรม

ผู้ห่วงสถานการณ์ : นี่ มันอยู่แค่นี้แหละ ไม่ใช่ไปสร้างความคิดเรื่องระบบธรรมาธิปไตยขึ้นแล้วก็มางง

ผู้ห่วงสถานการณ์ ๑ : ในประเด็นเรื่องธรรมาธิปไตยนี้ แม้จะเป็นเผด็จการ แต่ถ้าตัดสินใจด้วยธรรมาธิปไตย ก็ดี ถูกไหมครับ ถ้าอย่างนี้คือ ไม่อยู่แค่ระบบ มันอยู่ที่การตัดสินใจ

พระอาจารย์: อันนี้ต้องว่าเป็นขั้นๆ คือ ระบบเผด็จการมันก็เป็นธรรมาธิปไตยได้ เป็นอัตตาธิปไตยได้ เป็นโลกาธิปไตยได้ คณาธิปไตยก็เช่นเดียวกัน ประชาธิปไตยก็เช่นเดียวกัน แต่ตกลงตอนนี้เราเอาระบบประชาธิปไตย

เมื่อเราเอาระบบประชาธิปไตย ก็ให้ทุกคนมีส่วนร่วมในการปกครอง และ*ส่วนร่วมที่จริงที่แท้ ก็คือส่วนร่วมในการตัดสินใจ* โดยมีอำนาจตัดสินใจด้วยเช่นเดียวกันทุกคน (ถ้าบอกว่ามีส่วนร่วม แต่ไม่มีอำนาจตัดสินใจด้วย แล้วส่วนร่วมนั้นจะเป็นจริงได้อย่างไร)

เมื่อทุกคนมีส่วนร่วมในการตัดสินใจ เราบอกว่าทุกคนนั้นต้องเป็นธรรมาธิปไตย ดังนั้น ทุกคนต้องตัดสินใจด้วยธรรมาธิปไตย

ผู้ห่วงสถานการณ์: ชัดครับ ชัดเจนมาก

พระอาจารย์: เข้าใจนะ

ผู้ห่วงสถานการณ์: ไม่หลงแล้ว ไม่หลงประเด็น

พระอาจารย์: แล้วมันจะแยกกันชัดไปเลย ไม่ต้องมาสับสนกันอีก คือไม่ต้องเอาศัพท์และแนวคิดไปปะปนกัน ไม่เอาคำว่า **ธรรมาธิปไตย** ไปปนกับ**ประชาธิปไตย** ให้ผิดตำแหน่งผิดที่

เราบอกได้เลยว่า คุณจัดการประชาธิปไตยให้เป็นธรรมนะ เวลานี้ประชาธิปไตยไม่เป็นธรรม แล้วจะยกตัวอย่างก็ได้ เช่นว่า คุณไปยึดติดความคิดของตะวันตก เอาของเขามาเฉย ๆ โดยที่ไม่ได้รู้จริง

เราไม่ได้ว่าของตะวันตก ตะวันตกก็มีดีเยอะ แล้วที่ดีนั้นบางอย่างก็เอามาใช้ได้ บางอย่างก็ไม่เข้ากับสภาพแวดล้อมของเรา มันเหมาะกับของเขา อันนี้ก็ว่าไป มันเป็นส่วนของการอธิบายรายละเอียด แต่จะอย่างไรก็ตาม เมื่อจัดลงตัวแล้วก็คือ ให้มันเป็นธรรม

ที่จะปฏิรูปการเมือง ก็แค่จะทำประชาธิปไตยให้เป็นธรรม

ผู้ห่วงสถานการณ์: นี่ความเห็นของผมเดิม อย่างที่ว่าองค์ความรู้ยังไม่ชัด คือผมอยากมีคณะทำงานซึ่ง...

พระอาจารย์: อันนี้ไม่เป็นไร เป็นรายละเอียด เป็นเรื่องขั้นปฏิบัติการ

ผู้ห่วงสถานการณ์: ใจจริงผมไม่อยากเผยแพร่ตอนนี้ สถานการณ์ตอนนี้ดูว่า เราก็ไม่รู้ จะเป็นการเข้าไปแทรก ตอนนี้การนำเสนอคิดว่ามันเสี่ยง มันไม่คุ้มกับผลที่จะได้

พระอาจารย์: มันว่าได้เป็นขั้นตอน ในแง่ของการลงลึกที่เป็นรายละเอียดก็ว่ากันอีกขั้นหนึ่ง แต่ในแง่ที่จะพูดรวมๆ ตอนนี้เราพูดได้ ว่าประชาธิปไตยที่เป็นอยู่ตอนนี้มันไม่เป็นธรรม เราพูดได้ไหม ก็พูดได้นี่มันเห็นชัดๆ อยู่ เรายกปัญหาขึ้นมาก่อนก็ได้ โดยชี้ให้เห็นว่า เพราะอย่างนี้ๆ เราจึงบอกว่าประชาธิปไตยที่เป็นกันอยู่นี่มันไม่เป็นธรรม

ผู้ห่วงสถานการณ์: สถานการณ์ตอนนี้เขาไม่สนใจเรื่องจะปฏิรูปการเมือง มันยังไม่ถึงขั้นที่จะ...

พระอาจารย์: ไม่ใช่อย่างนั้น นี่เราพูดถึงปัญหา คือสภาพบ้านเมืองที่มีอยู่ จะเป็นรัฐบาลหรืออะไรก็แล้วแต่ ที่ทำอะไรต่างๆ ซึ่งเป็นตัวปัญหา

เราอาจจะพูดเริ่มไว้ก่อน แต่ต้องเป็นคำพูดที่ชัดจะแจ้งลงไป

เรารับสมอ้างเขาก็ได้ เราไม่จำเป็นต้องไปพูดเอง นี่นะ ใครๆ ก็เห็นกันอยู่ ที่เขาพูดกันอยู่นี่ ที่เขาว่ากันอยู่นี่ พูดกันสั้นๆ ก็คือเขาบอกว่าประชาธิปไตยมันไม่เป็นธรรม

เราพูดไปเลยว่า ที่คุณว่ากันอยู่นี่ คุณยอมรับแล้วว่าประชาธิปไตยที่เป็นอยู่นี้ไม่เป็นธรรม จริงไหม

แล้วที่ว่าจะปฏิรูปการเมืองกัน ดูเหมือนเป็นเรื่องใหญ่โตนั้น ก็คือ และก็แค่ จะแก้ปัญหาประชาธิปไตยที่ไม่เป็นธรรม โดยจะทำให้มันเป็นประชาธิปไตยที่เป็นธรรม ใช่ไหม

ผู้ห่วงสถานการณ์: ถ้าเป็นธรรมมันก็ไม่มีปัญหาหรอก

พระอาจารย์: เอาละ เราบอกว่า พวกคุณที่มาพูดกันอยู่นี่ พากันปรารภเรื่องปัญหาประชาธิปไตยไม่เป็นธรรม แล้วคุณคิดว่าจะทำอย่างไรให้เป็นธรรม ตีกลับไปเลย

ผู้ห่วงสถานการณ์: ผมคิดว่าเอาตรงนี้จุดนี้ออกไป ถ้าประชาธิปไตยตั้งอยู่บนความเป็นธรรม จะไม่เกิดปัญหา แล้วเขาจะฝุ่นตลบอย่างไร จะฟังไม่ฟัง ก็เป็นอีกประเด็นหนึ่ง

สมมติว่าเราเตือนเขาแล้ว แนวทางมันควรจะเดินอย่างนี้นะ นี่ดีที่สุดนะ แต่ไม่มีใครฟังเราเลย วันหลังเมื่อมีปัญหา เราก็บอกเขาได้ว่า เราบอกคุณแล้วนะ ว่าคุณต้องเดินทางนี้ คุณไม่เชื่อ มันเลยเกิดปัญหาอย่างนี้

พระอาจารย์: เราพูดไว้ทีหนึ่งก่อนได้

ผู้ห่วงสถานการณ์: ถ้าเราพูดทีหลัง เขาจะมองว่า เออ! ไอ้นี่

มาพูดโมเม แต่เราเตือนเขาแล้ว ไม่มีใครเชื่อเลย ไม่ฟังเลย คือเราพูดไว้ก่อนแล้วไง

ปัญหาคือ ต้องให้สิ่งที่เราพูดนี่ ที่เราแนะแนวทางนี่ ต้องให้เป็นธรรมอย่างที่ท่านบอก สิ่งที่เราพูดต้องถูกต้อง เป็นแนวทางที่ถูกต้อง ฟังไม่ฟังเราบังคับเขาไม่ได้ เขาจะคิดว่าเราเป็นฝ่ายไหน ไม่เป็นไร

พระอาจารย์: แล้วที่เราพูดขึ้นมานี้ เราจับเอาสิ่งที่เขาว่านี่ เราไม่ได้ว่าเอง

พวกคุณกำลังพูดถึงประชาธิปไตย สรุปแล้วก็คือ คุณพูดว่าประชาธิปไตยที่เป็นอยู่นี้มันไม่เป็นธรรม

ผู้ห่วงสถานการณ์: วันนี้เขาประชุมกัน เดี๋ยวเย็นนี้ ถ้าตกลงกันได้ เขาเปลี่ยนแผนแล้ว ... จะ*ปฏิรูปการเมือง* คือประเด็นว่าประชาธิปไตยไม่เป็นธรรม หรือว่ารัฐธรรมนูญที่ต้องแก้ ฝ่ายค้านพูดมานาน รัฐบาลไม่ยอม นี่ก็เพิ่งมายอมว่าจะให้ปฏิรูปการเมือง ให้แก้รัฐธรรมนูญ

พระอาจารย์: อันนั้นเป็นเรื่องของเขา แต่เราสรุปให้ได้เลย

ผู้ห่วงสถานการณ์: ความจริง ที่เขาว่ากันไม่ใช่ประเด็นหลักนะครับ

พระอาจารย์: อ้าว... ก็ไม่ใช่ซิ เราสรุปให้เขา คือเขาพูดกันอยู่นั่นแต่เขาสรุปไม่ได้ ไม่ตั้งเป็นประเด็นชัดออกมา

เราชี้ให้เขาเห็นว่า ที่คุณพูดกันทั้งหมดนั้น คือพูดว่าประชาธิปไตยที่เป็นอยู่มันไม่เป็นธรรม จริงไหม แล้วทำไมมันไม่เป็นธรรม ก็เพราะว่า... อย่างนั้นๆ เหมือนที่พูดกันมาแล้ว

นำธรรมาธิปไตยมาให้แก่ประชาธิปไตย

จับประเด็นให้ชัดไว้ ไม่ว้าวุ่นไปกับสถานการณ์ที่สับสน

ผู้ห่วงสถานการณ์: ปัญหาเรื่องประชาธิปไตยที่ไม่เป็นธรรมนี้มันเกิดมานานแล้ว มันอยู่ท่ามกลางกระแสซึ่งตอนนี้ความรู้สึกของเขาก็ไล่ทรราชอย่างเดียว ว่าทรราชมันจะไปอย่างไร ถ้าเราไปตอนนี้ ผมว่ามันไม่คุ้ม ความเห็นของผมนะ

พระอาจารย์: มันอยู่ที่เราจะปฏิบัติแค่ไหน เราจะพูดแค่ไหน

ผู้ห่วงสถานการณ์ ๒: ไม่ได้อยู่ที่ระบบนะ มันอยู่ที่ตัวบุคคล มีฝ่ายที่จะไล่กับฝ่ายที่พยายามจะอยู่

ผู้ห่วงสถานการณ์ ๑: ก็ช่างเขาซี เป็นเรื่องของเขาไง

พระอาจารย์: นี่เราพูดหลักการ ไม่ได้พูดถึงบุคคล เราไม่ไปพูดเรื่องใคร แล้วก็ไม่ต้องพูดมาก พูดนิดเดียว แต่ถ้าคำที่พูดมันตรงเรื่องนะ มันหนัก พูดทิ้งไว้เลย แล้วไม่ต้องไปทำอะไรมาก

ผู้ห่วงสถานการณ์: พูดไปแล้ว ฟังไม่ฟังก็ช่างเขา แล้วเราขุดขึ้นมาพูดใหม่ได้

ผู้ห่วงสถานการณ์ ๒: ถ้าทำ ก็ทำแบบเป็นแถลงการณ์ย่อๆ

พระอาจารย์: ก็แล้วแต่ อันนั้นอาตมาไม่ต้องออกความเห็น ไปว่ากันเอง ข้อสำคัญอยู่ที่ว่า จะออกในรูปไหนก็ตามแต่ ก็เอาสาระที่ว่า

นี้เป็นหลักการ เป็นแนวทาง พูดให้มันเข้ม

มองให้กว้างให้ไกล ไม่มองแค่คนที่อยู่ในวังวน

ผู้ห่วงสถานการณ์: ขอผมสรุปขั้นตอนถวายท่านอาจารย์นิดหนึ่งครับ คือตอนนี้เท่าที่คิดดู ทักษิณจะอยู่ยาก แต่ว่าจะไปโดยวิธีไหน เวลาเร็วหรือไม่เร็ว แต่คิดว่ารุนแรง เที่ยวนี้คงจะแรงมาก

ฝ่ายที่จะไล่มันมีหลายฝ่ายที่ได้โอกาส เพราะว่าฝ่ายที่ไม่ชอบกลุ่มคนที่เสียประโยชน์ พรรคการเมืองที่เสียประโยชน์ และฝ่ายนักวิชาการ ซึ่งเป็นกลาง และนักวิชาการพวกนี้ส่วนหนึ่งเคยทำงานให้ทักษิณ ก็รู้ตื้นลึกหนาบาง

อย่างอาจารย์ชัยอนันต์มาเขียนนี่ มีน้ำหนักมาก เพราะอาจารย์ชัยอนันต์เคยเป็นประธานการบินไทย ประธานการไฟฟ้าฝ่ายผลิต อาจารย์ชัยอนันต์ก็รู้ข้อมูลลึก ก็บอกว่าการเลือกตั้งที่ผ่านมาบัตรเลือกตั้งมันพิมพ์หลายชุด ก็เปลี่ยนยกชุด

แล้วกรณีที่ฉ้อฉล ใครๆ เขาก็สรุปว่า ตอนแรกก็ยังไม่คิดอะไรมาก แต่พอทักษิณเริ่มอีกขั้นหนึ่งก็คือว่า เริ่มที่จะเอาต่างชาติเข้ามาครอบงำประเทศไทย ซึ่งอาจารย์ก็ทนไม่ได้ อย่างเช่นการบังคับการบินไทยนี่นะครับ เปิดให้แอร์เอเชียหลายเส้นทาง และแอร์เอเชียนายกฯ ก็ถือหุ้นใหญ่อยู่ในนั้นร่วมลงทุนกับสิงคโปร์

เวลาไปเจรจาทำ FTA กับประเทศไหน ก็ได้สิทธิพิเศษด้านโทรคมนาคม อย่างบังคลาเทศกับออสเตรเลียเนี่ย แต่เป็นการทำลายรากฐาน อย่างไปเจรจา FTA กับออสเตรเลียนี่ พวกที่เลี้ยงวัว นมวัวยังต้องเททิ้งเลย เพราะว่ามันถูก ที่ออสเตรเลียขนาดเอามาตั้งไกลเป็นหมื่นกิโล เรายังแพงกว่าเขาตั้งเยอะ...

พระอาจารย์: เอาละ นี่เป็นรายละเอียด เป็นคำบรรยายในเรื่องความไม่ซื่อตรง ไม่อยู่ในธรรมะ ของนักปกครองที่มุ่งเรื่องผลประโยชน์ส่วนตัว ถ้าว่าไปก็คงยาวไปเรื่อย

ทีนี้ตอนนี้ก็คือรวมความที่มันเป็นอย่างนี้ เราถึงใช้คำว่า "ประชาธิปไตยที่เป็นอยู่มันไม่เป็นธรรม" เรื่องก็อยู่ที่ว่าต้องให้คนจับประเด็นให้ได้

พวกที่มายุ่งกันอยู่นี่ บางทียังจับประเด็นไม่ถูกเลย ฝ่ายหนึ่งก็จะไล่ทักษิณออกให้ได้ อีกฝ่ายหนึ่งก็ตรงข้ามหรือจะต้านพวกที่ไล่ไปๆ มาๆ บางทีก็จะหาทางแค่เอาชนะกัน

เรื่องที่น่าจะคิดกันบ้างก็อย่างที่ว่า เรามองกว้างระยะยาว นี่เขาว่ากันไป เราไม่ได้เข้าไปยุ่งด้วย คุณเล่นงานกันไป ถ้าสมมติว่าทักษิณออกไปจริง แล้วตอนนี้มีหลักประกันอะไรไหม อย่างน้อยให้สติว่า ทำอย่างไรจะให้คนที่จะมาแทนทักษิณ ที่จะมีอำนาจใหม่นี่เขาจะไม่เป็นอย่างนี้อีก

เราคิดเรื่องระดับนี้มากกว่าที่จะมายุ่งกับ ๒ ฝ่ายที่ทะเลาะกันขณะนี้ เราต้องมองระยะยาวกว่านั้น

ที่พูดกันเวลานี้ ว่าทักษิณเป็นอย่างนี้ อย่างน้อยกลุ่มหนึ่งก็ว่าไม่ดี ไม่ได้เรื่อง จึงมาไล่ทักษิณ แล้วต่อไปจะมีหลักประกันอะไรว่าผู้ที่มาแทนจะไม่เป็นอย่างทักษิณอีก เราต้องทำงานขนาดนั้น ต้องให้สังคมมีทางไปที่ถูก ที่จะได้ผลในระยะยาว ให้เป็นประชาธิปไตยที่เป็นธรรม ซึ่งมีประโยชน์จริงๆ

ผู้ห่วงสถานการณ์: นี่ขั้นที่ ๒

พระอาจารย์: เราต้องพูดไว้ก่อน ต้องให้สติเขาก่อนว่า คุณนี่ยุ่งอยู่

แค่นี้เองหรือ เรื่องที่สำคัญคุณอย่าคิดแค่นี้ไม่ได้ ต้องให้เขารู้ว่าเขาจะคิดอยู่แค่นี้ไม่พอ เพราะว่าบทเรียนมันมีอยู่แล้ว มันก็หมุนเวียนเป็นวงจรกันอยู่แค่นี้แหละ ถ้าคุณทำเสร็จแล้ว คุณจะหมุนอยู่แค่นี้หรือ เห็นคุณหมุนกันมาหลายรอบแล้ว ตอนนี้กี่รอบแล้ว นี่ต้องเตือนเขา

นี่คือ เมื่อเขามัวนัวเนียกันอยู่ เราต้องมองให้กว้างออกไป จะเอาแค่ไปตกอยู่ในวังวนกับเขาไม่ได้ ถ้าเรามัวไปยุ่งอยู่กับเขา เราก็ไม่มีอะไรที่จะช่วยจะให้แก่สังคมได้ ทั้งในมิติกว้าง และมิติไกล

เป็นอันว่า เราต้อง*มองกว้าง-คิดไกล* โดยมีใจที่*ใฝ่สูง*อยู่แล้ว คือใฝ่ธรรมที่จะต้องเอามาเป็นแกนของระบบประชาธิปไตย อันได้แก่ธรรมาธิปไตย

แต่ทั้งนี้ก็ไม่ใช่หมายความว่า เราจะมองนิ่งเฉยอยู่ ในสถาน-การณ์อย่างนี้ เราต้องเตือนต้องบอกต้องพยายามให้แนวทางที่เป็นทางออกอย่างชอบธรรมแก่เขา แต่จะเตือนจะบอกอย่างไร อันนี้คือเรื่องที่คณะผู้มานี้จะต้องไปคิดกัน

หายวุ่นเมื่อใด ควรมาจับหลักสำคัญที่เป็นเรื่องกว้างไกล

วันนี้ได้พูดกันในเรื่องการปกครองระบอบประชาธิปไตย และได้พูดถึงเรื่องที่ถือว่าเป็นหัวใจของการปกครอง คือเรื่อง **การใช้อำนาจตัดสินใจ** ซึ่งมีจุดสำคัญอยู่ที่ว่า ใครมีอำนาจตัดสินใจ คนนั้นต้องตัดสินใจด้วยธรรมาธิปไตย

ทำไมธรรมาธิปไตยจึงมีความสำคัญต่อการปกครองระบอบประชาธิปไตย ก็เพราะว่า เมื่อเป็นประชาธิปไตย อำนาจตัดสินใจก็อยู่ที่ประชาชน เมื่ออำนาจตัดสินใจอยู่ที่ประชาชน ก็ต้องให้ประชาชนตัดสินใจอย่างถูกต้อง คือตัดสินใจด้วยธรรมาธิปไตย

นี่แหละ จึงต้องมีธรรมาธิปไตย เพื่อให้ประชาชนมีธรรมาธิปไตยนั้นเป็นเกณฑ์ในการตัดสินใจ

ผู้ห่วงสถานการณ์: เราเสนอคำว่าธรรมาธิปไตยตรงนี้

พระอาจารย์: ก็ใช่นะซิ ชี้จุดให้เห็นชัด ไม่ใช่ว่ากันพร่าไปหมดจนไม่รู้ว่าธรรมาธิปไตยเป็นอะไร เอาไปปะปนกับระบบการปกครองวุ่นวายสับสน

ผู้ห่วงสถานการณ์: สรุปย่อๆ ขั้นตอนที่จะปฏิรูปการเมืองจริงจังเพื่อไปสู่ประชาธิปไตยที่เป็นธรรมอย่างที่ท่านอาจารย์ว่า ให้คนมีธรรมาธิปไตยในการตัดสินใจจริงๆ มันสามารถทำกลไกได้ เอามาประยุกต์ได้

พระอาจารย์: *การปฏิรูป* ๒ ด้าน ต้องบรรจบกัน

หนึ่ง ด้านการจัดตั้งวางระบบ ต้องจัดกลไกอะไรต่างๆ ที่จะให้มั่นใจที่สุดว่าการตัดสินใจจะเป็นไปด้วยธรรมาธิปไตย มีการถ่วงดุลและไม่ให้มีการมาครอบงำ เป็นต้น

ด้านนี้ก็ไม่ง่ายเลย การวางกฎกติกา ตั้งแต่รัฐธรรมนูญลงไปทีเดียว ยังมีปัญหาขาดพร่องมีช่องโหว่และบิดเบนอยู่เรื่อย ซึ่งจะต้องวางให้มีกลไกที่จะกำหนดและกำกับให้ได้ผลดีอย่างแน่นอนมั่นใจ แต่ในที่สุด การที่จะให้ได้ธรรมรวมทั้งธรรมาธิปไตยในภาคปฏิบัติ ก็มาขึ้นต่อธรรมาธิปไตยในใจตั้งแต่ของคนผู้บัญญัติเอง ที่จะมีคุณภาพแค่ไหน ก็เลยเป็นเรื่องวนเวียน และขึ้นต่อการปฏิรูปด้านที่ ๒ อีกนั่นเอง

สอง ด้านตัวคน ได้แก่การศึกษาที่จะพัฒนาบุคคล ให้มีคุณภาพที่จะใช้เจตนาหรือเจตจำนงที่ถูกต้อง ที่จะตัดสินใจโดยเอาธรรมเป็น

เกณฑ์ ที่เรียกว่าเป็นธรรมาธิปไตย

ในการตัดสินใจ ถ้าเราไม่ให้การศึกษา ไม่พัฒนามนุษย์ เมื่อคนไม่มีความรู้ ไม่มีปัญญา ก็ง่อนแง่นคลอนแคลน โอนเอนไปตามกระแส ถูกชักจูงหรือแม้แต่หลอกได้ง่าย หรือไม่ก็เฮไปตามพวก หรือแม้กระทั่งตามเสียงเล่าลือ กลายเป็นโลกาธิปไตย ถ้าไม่เช่นนั้นก็เอาผลประโยชน์ของตัวเองเป็นใหญ่ ถือทิฐิของตัว หรือมองอยู่แค่ที่ตัวจะได้จะเป็น กลายเป็นอัตตาธิปไตย การตัดสินใจของคนที่ขาดการศึกษา จึงมักอยู่กับอัตตาธิปไตย และโลกาธิปไตย

ในทางตรงข้าม ถ้าคนมีการศึกษาที่ถูกต้อง หรือการศึกษาที่แท้แล้ว ก็จะเป็นคนมีคุณภาพ คือดีทั้งด้าน*ปัญญา* และดีทั้งด้าน*เจตนา* ดังที่ได้ย้ำบ่อยๆ

๑) มี**ปัญญา**ดี คือ รู้เข้าใจเท่าทันข้อมูลข่าวสารสถานการณ์ รู้จักคิด มีเหตุผล มีวิจารณญาณ แยกแยะได้ว่า อะไรเป็นความจริงถูกต้องดีงาม ประโยชน์-มิใช่ประโยชน์ เป็นต้น

๒) มี**เจตนา**ดี คือ คิดสุจริต ตั้งใจดี มุ่งพูดจาสื่อสารและทำการในทางที่จะช่วยเหลือเกื้อกูลสร้างสรรค์ เริ่มแต่หมายมั่นทำหน้าที่ของตนให้บริสุทธิ์บริบูรณ์

นี้เป็นเกณฑ์อย่างง่ายๆ ที่จะใช้ตรวจสอบและวัดผลการศึกษาดูแค่ ๒ ด้านนี้ก็นับว่าเพียงพอ

ให้การศึกษามีคุณภาพ
ที่จะนำธรรมาธิปไตย มาให้แก่ประชาธิปไตย

ผู้ห่วงสถานการณ์: ปัจจุบันนี้ คนดูเหมือนจะห่วงกังวลเกี่ยวกับ

คุณภาพของการศึกษากันมาก

พระอาจารย์: เท่าที่มองๆ กัน จะเห็นว่า คนมักบอกว่าการศึกษาเวลานี้เน้นด้านปัญญา ให้คนมีความรู้ แต่พอดูกันจริง ที่ว่าปัญญาก็ไม่ค่อยตรง มักเอาแค่ความรู้ข้อมูลในวงจำกัด บวกกับทักษะจำเพาะส่วนหนึ่ง ที่จะเอาไปใช้ทำงานอาชีพ แต่ความมีเหตุผล มีวิจารณญาณเป็นต้น บางทีไม่ได้ฝึกกัน

ส่วนด้านที่สอง คือเจตนาหรือเจตจำนง มักจะเลือนลางหรือขาดพร่อง ขาดจิตสำนึกที่จะให้เจตนาตั้งแน่วมุ่งไปในทางดี แทนที่จะมีเจตนาเป็นกุศล กลับตรงข้าม คือมักเป็นไปในทางคิดจ้องหาผลประโยชน์ให้แก่ตน มุ่งจะเสพบริโภคบำรุงบำเรอ ฟุ้งเฟ้อหลงความโก้เก๋ ฮือเฮไปตามกระแส มีความคิดผิวเผินแค่สนองค่านิยม ตอกย้ำกันแต่อัตตาธิปไตย และโลกาธิปไตย

ถ้าตรวจสอบวัดผลออกมาอย่างนี้ ก็ไม่ใช่แค่ว่าเด็กจะสอบตกในการศึกษาเท่านั้น แต่ระบบการศึกษาเองได้สอบตกเสียก่อนแล้ว

ถ้าคนเป็นผู้ที่พัฒนาแล้วด้วยการศึกษา มีทั้ง*ปัญญา*และ*เจตนา*ที่ดี ก็มั่นใจได้ว่าเขาจะใช้อำนาจตัดสินใจที่เขามีในระบบประชาธิปไตย ด้วยการตัดสินใจที่เป็นธรรมาธิปไตย

แต่ถ้ามีพลเมืองที่ขาดๆ พร่องๆ ทางปัญญาบ้าง ทางเจตนาบ้าง ประชาธิปไตยก็ขาดๆ พร่องๆ ไม่มีหลักประกัน แล้วก็คงเวียนว่ายอยู่ในวัฏสงสารอย่างที่เป็นอยู่นี้

สรุปว่า ถ้าเจตนาดีแล้ว มีปัญญาด้วย ก็ตัดสินใจได้ผลดี

ถ้ามีปัญญา แต่เจตนาไม่ดี ก็เสร็จมัน ก็เอาปัญญาไปใช้หาผลประโยชน์ให้แก่ตัว และทำร้ายผู้อื่น

ถ้าเจตนาดี แต่ปัญญาไม่มี ก็จบเหมือนกัน เพราะจะตัดสินใจผิดพลาดโดยรู้ไม่เท่าถึงการณ์ แล้วก็ไปไม่รอด

นี่เป็นจุดบรรจบของระบบการปกครอง กับธรรมะ คือความจริงความถูกต้องดีงาม ที่เป็นหลักทั่วไปอันหนึ่ง

ผู้ห่วงสถานการณ์: ปัญญา กับ เจตนา นี่ เห็นเลยว่าเป็นเรื่องใหญ่จริงๆ

พระอาจารย์: ไม่ใช่ดูแค่ปัญญากับเจตนาในส่วนของตัวเองเท่านั้น แต่ปัญญานั้นยังมองดูรู้เข้าใจเท่าทันเจตนาของผู้อื่นทั้งหลายที่ร่วมอยู่ในระบบประชาธิปไตยด้วย เช่น สามารถพิสูจน์เจตนาของผู้ที่ใช้อำนาจตัดสินใจ ดูว่าเขามีเจตนาที่เป็นธรรมหรือเปล่า ตรงนี้เป็นเรื่องใหญ่เหมือนกัน

จะเห็นว่า ประชาชนไม่ค่อยมองที่เจตนา แต่ไปมองที่อะไรที่ตัวจะได้ ก็เลยติดอยู่แค่อัตตาธิปไตย

ที่จริง อย่างน้อยต้องมองสองขั้นสองด้าน เขาจะให้อะไรแก่เรา ตอนนี้คงมองแน่ แต่เขาให้เพื่ออะไร ก็ต้องมองด้วย เจตนาของเขามุ่งดีเพื่อประโยชน์แก่ประชาชนในฐานะที่เราเป็นคนหนึ่งที่ยากจน จึงมาช่วยยกฐานะ หรือว่าเขามุ่งอะไรอีก และอะไรอีกที่ว่านั้นควรเป็นที่ยอมรับได้หรือไม่ อย่างนี้ก็เป็นข้อที่จะศึกษา

นี่ก็คือ เป็นเรื่องของคนในสังคมประชาธิปไตยที่จะต้องใช้ปัญญา ถ้าไม่เช่นนั้น ถึงด้านเจตนาจะใช้ได้ ก็จะไม่สามารถใช้อำนาจตัดสินใจได้ถูกต้อง

ฉะนั้น จึงต้องพัฒนาคุณภาพของประชาชน เพื่อให้ประชาชนผู้เป็นเจ้าของอำนาจตัดสินใจนั้น *ทำการตัดสินใจด้วยปัญญา*

โดยมีเจตนาที่เป็นธรรม แล้วตรงนี้แหละคือธรรมาธิปไตย

ตอนนี้ก็คงไม่มองประชาธิปไตยกับธรรมาธิปไตยปนกันยุ่งอีกต่อไปแล้ว

ผู้ห่วงสถานการณ์ : วันนี้คงจะรบกวนท่านมากไปแล้ว เกือบ ๒ ชั่วโมง *ขอนมัสการ*

- ๘ -

ธรรมาธิปไตย ตอนเดียวจบ*

"ประชาธิปไตย" เพิ่งเกิดใหม่จาก democracy

ผู้ดูสถานการณ์: ได้ทราบว่าท่านเทศน์เรื่อง...

พระอาจารย์: ไม่มีอะไรหรอก พูดกันเรื่อง ประชาธิปไตย กับ ธรรมาธิปไตย คณะนั้นเขาร่างมาเป็นแถลงการณ์เลยนะ สาระสำคัญก็คือ จะยกระดับประชาธิปไตย ให้เป็นธรรมาธิปไตย

ก็เลยบอกว่า ต้องพูดกันให้ชัดว่า ความหมายของธรรมาธิปไตยคืออะไรกันแน่ เพราะมีการยกมาอ้างมาอธิบายกันจนกระทั่งคลุมเครือไปหมด ดังจะเห็นว่า พอจะเอาเข้าจริง ก็ไม่จะแจ้งไม่เด็ดขาดลงไป แล้วคนก็ชักจะมองในลักษณะที่เป็นการเพ้อฝัน

เรื่องเป็นอย่างนี้ คือ มีการพูดกันเหมือนกับว่ามีระบบการปกครองอุดมคติที่เรียกว่าธรรมาธิปไตย แต่เวลานี้เราเป็นแค่ประชาธิปไตย จึงยังต้องก้าวไปเป็นธรรมาธิปไตย คล้ายๆ อย่างนั้น

อีกแบบหนึ่ง ก็มองเหมือนกับว่า ธรรมาธิปไตยเป็นคุณสมบัติสูงสุดของการปกครองที่ดี จึงจะต้องพัฒนาระบบประชาธิปไตยขึ้นไป ให้มีคุณภาพเป็นธรรมาธิปไตย

---

* หลังจากมีการสนทนาในตอนค่ำวันที่ ๒๖ กุมภาพันธ์ ๒๕๔๙ แล้ว ต่อมา ในวันรุ่งขึ้นบังเอิญว่ามีผู้มาเยี่ยมอีกคณะหนึ่ง ซึ่งได้ปรารภเหตุการณ์ใหญ่เดียวกันนั้น จึงได้พูดทบทวนสาระของเรื่องธรรมาธิปไตยที่ได้พูดไปแล้ว เห็นว่าเนื้อหาเหมือนเป็นคำสรุป น่าจะเป็นประโยชน์ จึงนำมาลงพิมพ์ต่อท้ายไว้ด้วย โดยตัดเติมตามควร

เดี๋ยวนี้ คนที่พูดเรื่องธรรมาธิปไตย มักจะมองในความหมายอย่างที่ว่ามานั้น

ความจริง ธรรมาธิปไตยมันไม่ใช่ระบบการปกครอง แต่มันเป็นคุณธรรมหรือคุณสมบัติในตัวคน ก็เลยบอกว่า นี่นะ แม้แต่สังฆะซึ่งเป็นสถาบันที่พระพุทธเจ้าตั้งขึ้นเอง ก็ไม่มีการปกครองที่เรียกว่าธรรมาธิปไตย คำว่า "ธรรมาธิปไตย" ไม่ใช่การปกครองที่ไหนทั้งนั้น แม้แต่ในคณะสงฆ์ แต่มันเป็นคุณสมบัติในตัวบุคคล

"ธรรมาธิปไตย" เป็นคำเก่าที่มีอยู่ก่อนแล้วในพระไตรปิฎก โดยมีความหมายของมันเองมาแต่เดิม ทีนี้ชื่อของมันเกิดมาคล้ายเข้ากับคำใหม่ที่เขาคิดบัญญัติขึ้นมาไม่นานนี้ว่า "ประชาธิปไตย" ซึ่งเป็นการบัญญัติเพื่อให้เป็นคำแปลของคำฝรั่งว่า democracy

เมื่อเป็นคำบัญญัติขึ้นสำหรับ democracy คำว่า "ประชาธิปไตย" ก็จึงต้องมีความหมายไปตามคำฝรั่งคือ democracy ที่ว่านั้นด้วย

ทีนี้ เมื่อเวลาผ่านมา คำว่า "ประชาธิปไตย" มีการใช้ดาษดื่นมาก จนกลายเป็นว่า คนรู้จักคำว่า "ประชาธิปไตย" มากกว่าคำว่า "ธรรมาธิปไตย" พอเจอคำ "ธรรมาธิปไตย" ก็เลยชักจะมองความหมายของมันไปในเชิงที่จะให้เข้ากับหรือให้อนุวัตรตามความหมายของคำว่า "ประชาธิปไตย"

ไปๆ มาๆ "ธรรมาธิปไตย" ก็เลยจะมีความหมายที่คลุมเครือหรือสับสน เพราะยกขึ้นมาพูดทีไร ก็มักมีเงาของคำว่า "ประชาธิปไตย" เข้ามาพาดผ่าน

ประชาธิปไตยเป็นระบอบการปกครอง ซึ่งมีเรื่องของการจัดตั้งวางระบบ มีกระบวนการขั้นตอนระเบียบวิธีอะไรต่างๆ ในการ

ดำเนินการที่เป็นรูปธรรม ตรงนี้ชัดว่า ระบบจัดตั้งที่ว่านี้ไม่มีในธรรมาธิปไตย เพราะฉะนั้น ถ้าจะไปบอกให้พัฒนาประชาธิปไตยไปเป็นธรรมาธิปไตย ก็ย่อมมองไม่ชัด แล้วถ้าคนเข้าใจผิดว่าธรรมาธิปไตยเป็นระบอบเป็นระบบ ก็เลยจะยุ่งกันใหญ่

จึงต้องให้ชัดว่าประชาธิปไตยเป็นระบอบการปกครอง แล้วก็ไปเทียบกับระบอบการปกครองอื่นๆ จะเป็นระบอบเผด็จการ สมบูรณาญาสิทธิราชย์ คณาธิปไตย หรืออะไรก็ว่าไป

แล้วทีนี้ ธรรมาธิปไตยคืออะไรล่ะ อ๋อ... อันนี้ต้องมาดูที่การตัดสินใจของบุคคล ก็เลยต้องอธิบายกันหน่อย

ธรรมาธิปไตย เป็นเกณฑ์ตัดสินใจ ให้ได้ประชาธิปไตยที่ดี

ตรงนี้ดูให้ชัดนะ คือว่า ในการปกครองทุกระบอบ มีองค์ประกอบสำคัญ คือ *อำนาจตัดสินใจ* อันนี้เป็นตัวกำหนดเด็ดขาด

การปกครองระบอบต่างๆ ทั้งหลายนั้น เมื่อมองไปให้ถึงที่สุด ตัวกำหนดก็อยู่ที่อำนาจตัดสินใจ หมายความว่า อำนาจตัดสินใจสูงสุดอยู่ที่ไหน การปกครองก็คือระบอบนั้น จะเป็นระบอบการปกครองไหน ก็ดูว่าอำนาจตัดสินใจสูงสุดอยู่ที่ใด

ถ้าอำนาจตัดสินใจอยู่ที่บุคคลผู้เดียว ก็เป็น**เผด็จการ**

ถ้าอำนาจตัดสินใจอยู่ที่คณะบุคคล ก็เป็น**คณาธิปไตย**

ถ้าอำนาจตัดสินใจอยู่ที่ประชาชน ก็เป็น**ประชาธิปไตย**

ตอนนี้ บ้านเมืองของเรานี้ ตกลงกันว่าให้เป็นประชาธิปไตย อำนาจตัดสินใจก็จึงมาอยู่ที่ประชาชน

ทีนี้ ปัจจุบัน เรามีระบอบประชาธิปไตยที่มีตัวแทน ประชาชนก็มอบอำนาจตัดสินใจนี้ให้แก่พวกตัวแทนที่พวกตนเลือกตั้งไปนั้น แล้ว

ตัวแทนหรือผู้แทน (ส.ส.) เหล่านี้ ยังไปประชุมกันเลือกผู้นำหรือหัวหน้าผู้บริหารขึ้นมาให้เป็นนายกรัฐมนตรีคนหนึ่ง

ก็เลยเท่ากับไปมอบอำนาจตัดสินใจ ให้กับคนที่เป็นนายกรัฐมนตรีนั้น

ดังนั้น นายกรัฐมนตรีก็จึงเป็นผู้มีอำนาจในการตัดสินใจ และทำการตัดสินใจในนามของประชาชน

ทีนี้ ในเมื่ออำนาจตัดสินใจเป็นสิ่งสำคัญ เรียกได้ว่าเป็นหัวใจของการปกครองนั้น มันก็เป็นเรื่องสำคัญอย่างยิ่งว่า บุคคลผู้ตัดสินใจ จะใช้อำนาจตัดสินใจนั้น ด้วยเอาอะไรเป็นตัวกำหนด หรือเอาอะไรเป็นเกณฑ์ตัดสินใจ

นี่เราดูตรงนี้นะ ไม่ว่าระบอบไหน จะเป็นระบอบเผด็จการ หรือเป็นระบอบคณาธิปไตย หรือเป็นระบอบประชาธิปไตย ในเวลาที่ใช้อำนาจตัดสินใจ จะเอาอะไรเป็นเกณฑ์

ถ้าเอาตัวเอง เอาความยิ่งใหญ่ของตน เอาความทะนงตัว เอาทิฐิความเห็นความเชื่อยึดถือส่วนตัว เอาผลประโยชน์ของตน เป็นเกณฑ์ตัดสิน ก็เป็น*อัตตาธิปไตย*

ถ้าตัดสินใจไปตามกระแสความนิยม เสียงเล่าลือ หรือแม้แต่ไม่เป็นตัวของตัวเอง คอยฟังว่าใครจะว่าอย่างไร อย่างที่ว่าแล้วแต่พวกมากลากไป หรือตามแรงกดดัน จะเอาใจเขา จะหาคะแนน หรือตอบแทนการเอื้อประโยชน์ ก็เป็น*โลกาธิปไตย*

ถ้าเอาความจริงความถูกต้องดีงาม หลักการ กฎ กติกา เหตุผล ประโยชน์ที่แท้จริงของชีวิตและสังคม เป็นเกณฑ์ตัดสิน โดยใช้ปัญญาหาข้อมูลตรวจสอบข้อเท็จจริงและความคิดเห็นที่รับฟังอย่าง

กว้างขวาง ให้ถ่องแท้ ชัดเจน และพิจารณาอย่างดีที่สุด เต็มขีดแห่งสติปัญญาจะมองเห็นได้ด้วยความบริสุทธิ์ใจ ก็เป็น*ธรรมาธิปไตย*

ฉะนั้น ผู้เผด็จการก็เป็นได้ทั้งอัตตาธิปไตย โลกาธิปไตย และธรรมาธิปไตย

คณาธิปไตยก็เป็นได้ทั้งอัตตาธิปไตย โลกาธิปไตย และธรรมาธิปไตย

ประชาธิปไตยก็เช่นเดียวกัน ก็เป็นได้ทั้งอัตตาธิปไตย โลกาธิปไตย และธรรมาธิปไตย

แต่ที่เราต้องการ ซึ่งดีที่สุด คือให้เป็นธรรมาธิปไตย

ถ้าผู้เผด็จการใช้เกณฑ์ตัดสินแบบธรรมาธิปไตย ก็เป็นเผด็จการที่ดี แต่เรากลัวว่าเขาจะตัดสินใจไม่รอบคอบ เพราะรู้ข้อมูลไม่ทั่วถึง หรือปัญญาอาจจะไม่พอ เป็นต้น

ถ้าคณาธิปไตยที่ไหน เป็นธรรมาธิปไตย มันก็ยังดี คือเป็นอย่างดีที่สุดของคณาธิปไตย แต่เราเห็นว่ายังมีจุดอ่อนอยู่มาก

ทีนี้เราหวังว่า ถ้าระบอบเป็นประชาธิปไตย และคนใช้อำนาจตัดสินใจด้วยเกณฑ์ธรรมาธิปไตย ก็จะดีที่สุด

จะเป็นอย่างนี้ได้ ก็ต้องให้ประชาชนทุกคนเป็นธรรมาธิปไตย เพราะประชาชนทุกคนมีอำนาจตัดสินใจ ตั้งแต่เลือกตั้งเลยทีเดียว ทุกคนต้องตัดสินใจเลือกด้วยเกณฑ์ธรรมาธิปไตย

ธรรมาธิปไตยของชาวบ้าน ถูกทดสอบครั้งสำคัญวันเลือกตั้ง

พอถึงวันเลือกตั้ง เราตัดสินใจด้วยธรรมาธิปไตย เลือกใครล่ะ ก็ใช้ปัญญาพิจารณาตรวจตราไล่ดูให้ชัดที่สุด ใครพรรคไหนเป็นคนดีมีธรรมมีปัญญาซื่อสัตย์สุจริตมุ่งทำประโยชน์แก่ส่วนรวมแน่นอน ก็

ได้ตัวเลย บอกว่าคนนี้เป็นผู้แทนของเราได้

ผู้แทนเป็นอย่างไร ก็แสดงว่าผู้เลือกคงเป็นอย่างนั้น ถ้าผู้เลือกเป็นคนดี ก็คงได้ผู้แทนที่เป็นคนดี ถ้าผู้แทนชั่ว ก็ต้องสงสัยไว้ก่อนว่าผู้เลือกก็คงจะชั่วหรือมีคุณภาพต่ำ มองไปได้ถึงทั้งประเทศ คนชาติอื่นมองดูที่ ส.ส. ไทย แล้วบอกว่า คนไทยก็คืออย่างนี้

พูดสั้นๆ ว่า ธรรมาธิปไตยจะต้องเป็นเกณฑ์ในการตัดสินใจของทุกกิจกรรมในระบอบประชาธิปไตย เริ่มตั้งแต่การเลือกตั้ง ซึ่งเป็นบททดสอบการใช้อำนาจตัดสินใจครั้งสำคัญยิ่งใหญ่ สำหรับประชาชนในระบอบประชาธิปไตย

ทีนี้ คนที่มีอำนาจตัดสินใจใหญ่ที่สุด คือผู้บริหารสูงสุด ในกรณีนี้ก็คือนายกรัฐมนตรี เพราะได้รับมอบความไว้วางใจให้เป็นผู้ใช้อำนาจตัดสินใจนี้แทนประชาชน ในนามของประชาชน หรือในนามของประเทศชาติทั้งหมด

เพราะฉะนั้น การใช้อำนาจตัดสินใจของนายกรัฐมนตรีจึงสำคัญที่สุด

ถ้านายกรัฐมนตรีผู้ทำหน้าที่ตัดสินใจแทนประชาชนนี้ ใช้อำนาจตัดสินใจสูงสุดนั้น ด้วยเกณฑ์ธรรมาธิปไตย ก็ดีนะซิ ก็หวังได้ว่าเขาจะรักษาประเทศชาติไว้ด้วยดี และตัวเขาเองก็จะเป็น*รัฐบุรุษ*

แต่ถ้านายกรัฐมนตรีใช้เกณฑ์อัตตาธิปไตย หรือโลกาธิปไตยในการตัดสินใจ แล้วไม่ช้าไม่นานนัก ประเทศชาติก็มีหวังปั่นป่วนวุ่นวาย และตัวเขาเองก็จะเป็นอะไรที่ตรงข้ามกับรัฐบุรุษ

ตอนนี้ เรามีประชาธิปไตยที่ว่าเป็นระบอบการปกครองที่ดีที่สุด หรือเลวน้อยที่สุดแล้ว ทำไมจึงต้องมาโอดครวญแต่ปัญหากันอยู่เรื่อย

เรื่องก็คือว่า การใช้อำนาจตัดสินใจมันไปไม่ค่อยจะถึงธรรมาธิปไตยกันเลย หรือว่าธรรมาธิปไตยมันไม่ค่อยจะเด่นขึ้นมาให้เห็นชัดที่จะทำให้ชื่นใจมั่นใจ

เมื่อไรๆ ก็ได้แต่นัวเนียตัดพ้อต่อว่า กระทั่งทะเลาะกันอยู่ ที่เรื่องอัตตาธิปไตยกับโลกาธิปไตยนั่นแหละ

บางทีทำท่าจะเอาธรรมาธิปไตย แต่ก็อยู่แค่ธรรมชั้นสองที่เป็น *กฎคนทำ* อ้างกันอยู่นั่น ติดอยู่แค่นั้น ขึ้นไม่ค่อยถึงธรรมแท้ที่เป็น *กฎแห่งธรรม* ก็เลยเอาดีจริงไม่ได้

เอาละ *ระบอบประชาธิปไตยจะดีได้ คนต้องเป็นธรรมาธิปไตย*

- เฉพาะอย่างยิ่ง ผู้บริหารสูงสุดที่ใช้อำนาจตัดสินใจในนามของประชาชน จะต้องทำการตัดสินใจด้วยเกณฑ์ธรรมาธิปไตย และ

- ประชาชนผู้เป็นเจ้าของอำนาจตัดสินใจ แต่ละคนต้องทำการตัดสินใจขั้นพื้นฐานของประชาธิปไตย ที่จะ*เลือกผู้แทนมารับมอบอำนาจตัดสินใจของตน*ไป ด้วยการเลือกตั้งที่ใช้เกณฑ์ธรรมาธิปไตย

นี่แหละ มาบรรจบกันที่นี่ ประชาธิปไตย กับธรรมาธิปไตย ถ้าอย่างนี้จะไม่สับสน ไม่เช่นนั้นก็ยุ่งอยู่นี่ จะให้ระบอบประชาธิปไตยเป็นธรรมาธิปไตยอย่างไรดี มองไม่ชัด ก็เลยนัวเนียนุงนัง สับสนหมด

ธรรมาธิปไตยของนายกรัฐมนตรี ชี้ชะตาประชาธิปไตย

ผู้ดูสถานการณ์: ชัดเจนมาก แต่คนเราไม่ค่อยมีหลัก ไม่มีหลักคิด

พระอาจารย์: มันต้องชัดลงไป ข้อนี้ ความนี้ หลักนี้ มันอยู่ตรงไหน ที่จุดไหน ตำแหน่งไหน ของเรื่องนั้นๆ ต้องจับให้ได้ ความชัดเจนนี้สำคัญมาก ต้องจะแจ้งชัดเจน

ผู้ดูสถานการณ์: ความจะแจ้งชัดเจนต้องที่การกระทำด้วย คือในการที่จะทำตรงนั้นให้ได้

พระอาจารย์: เริ่มด้วยความชัดเจนในการคิด แล้วก็พูดออกมาให้ชัดเจน และทำได้ชัดเจนตรงจุด - คิดชัด พูดชัด ทำชัด

เรื่องนี้สำคัญจริงๆ นะ เรื่องประชาธิปไตย กับธรรมาธิปไตยนี้ ควรจะชัด ไม่เช่นนั้นจะยุ่งจะมัวไปหมด และจะไม่หนักแน่น ไม่มีพลัง แล้วชาวพุทธเดี๋ยวนี้ก็ชอบอ้างกันมากในเรื่องธรรมาธิปไตย

ถ้าไม่ชัด มันก็จะกลายเป็นอย่างที่ว่าเมื่อกี้ คือคนข้างนอกเขาจะมองไปในแง่เป็นเรื่องเพ้อฝัน จับเอามาปฏิบัติไม่ได้

ที่จริง แม้แต่คำที่ใช้เชิงนามธรรมว่า "ความเป็นประชาธิปไตย" ที่หลายคนชอบพูด ก็มีความหมายแค่ทำนองว่าใจกว้าง รับฟังคนอื่น ยอมรับเสียงส่วนใหญ่ได้ ซึ่งไม่ถึงขั้นเป็นตัวหลักการ แต่*ธรรมาธิปไตย*นี้ ถ้าเข้าใจแล้ว จะเห็นว่าเป็นตัวหลักการที่ชัดเป็นแกนเลยทีเดียว

เอ... น่าจะจบเสียที ถึงตรงนี้ เราต้องกำชับว่า นายกรัฐมนตรีทำหน้าที่ใช้อำนาจตัดสินใจแทนประชาชน ท่านต้องเป็นธรรมาธิปไตย ไม่เช่นนั้นประชาธิปไตยไม่มีทางสำเร็จ

ประชาธิปไตยจะดีไม่ได้ ถ้าผู้นำคือนายกรัฐมนตรีไม่มีธรรมาธิปไตย และประชาธิปไตยนั้นก็จะไม่เป็นธรรม

ประชาธิปไตยจะเป็นธรรมไม่ได้ ถ้านายกรัฐมนตรีไม่มีธรรมาธิปไตย

จะพูดให้หนักกว่านี้ก็ได้ว่า

ประเทศไทยจะเป็นประชาธิปไตยไม่ได้ ถ้านายกรัฐมนตรีไม่มีธรรมาธิปไตย

นี้เป็นคำสรุปของที่พูดเมื่อกี้

ผู้ดูสถานการณ์: เขาเขียนป้ายกันว่า ให้มีจริยธรรม ให้มีอย่างนั้นอย่างนี้ มันกว้างๆ คลุมๆ ไม่เห็นชัดลงไปอย่างนี้

คำว่าประชาธิปไตยก็อย่างที่ท่านชี้แจง แล้วธรรมาธิปไตย จนถึงอัตตาธิปไตย เรายังไม่รู้เลยว่า ที่จริง มันเป็นเรื่องที่มาจากข้างในตัว ไม่ใช่ระบบ ประชาธิปไตยนี่คือระบอบ

พระอาจารย์: ในที่สุด ระบอบนี้จะสำเร็จได้ด้วยตัวบุคคลนี่เอง

ผู้ดูสถานการณ์: คืออำนาจตัดสินใจในเรื่องนั้น ๆ...

ธรรมาธิปไตย พิสูจน์นักบริหารที่ยิ่งใหญ่ยามฝ่าวิกฤต

พระอาจารย์: ที่พูดมานี้ เป็นเรื่องหลักการทั้งนั้น และหลักการมากมายหลายอย่าง ก็เป็นเรื่องที่มนุษย์เรานี่แหละบัญญัติจัดตั้งวางกันขึ้น โดยเฉพาะที่เด่นก็คือกฎหมาย ที่ว่าเป็นกฎคนทำ แล้วหลักการจำพวกกฎคนทำเหล่านี้ก็ออกมาในฐานะเป็นตัวแทนหรือเป็นสื่อของธรรมและกฎแห่งธรรมนั่นเอง คนจะต้องไปให้ถึงธรรมตัวจริงตัวแท้นี้

คนที่รู้จักยึด*กฎคนทำ* โดยโยงไปถึง*กฎแห่งธรรม*ได้ ไม่หลง ไม่เฉไฉ นับว่าเป็นคนที่ยอดเยี่ยม

คนที่เข้าถึงธรรม อยู่กับธรรม โดยมีปัญญารู้ธรรม และเจตนาเป็นธรรม จะมีความมั่นใจที่จิตได้ดุล ซึ่งเป็นความมั่นคงที่แท้จริง จะใสสว่างสะอาดสงบ ไม่หวั่นไหว และมีความสุขที่เป็นอิสระ

ผู้บริหารกิจการของมนุษย์ ไม่ว่าในระดับใดๆ ก็ตาม จะเป็นเรื่องประเทศชาติ หรือห้างร้านบริษัท จะประสบความสำเร็จแท้จริงได้ เป็นนักบริหารสมบูรณ์ ต่อเมื่อบริหารตลอดลงไปถึงกระบวน

ธรรมชาติที่ว่านี้ ให้กลมกลืนเป็นองค์รวมที่บูรณาการทั่วตลอด

เมื่อเกิดเหตุการณ์ร้าย แม้จะเป็นความขัดแย้งที่รุนแรง ถึงขั้นวิกฤต นักบริหารที่มุ่งธรรม ก็จะมองเป็นโอกาสที่จะก้าวไปสู่ความสมบูรณ์ในการเข้าถึงบูรณภาพแห่งธรรม เพราะจะได้สามารถสำรวจตรวจสอบมองเห็นจุดเห็นแงที่ยังขาดยังพร่องที่จะได้แก้ไขจัดปรับให้สมบูรณ์ เขาจึงไม่ปฏิบัติการเชิงลบ ที่จะสูญเสียหรือทำลายพลังงานด้วยการวิวาทต่อกรพยายามเอาชนะภายนอก

เมื่อตั้งสติและดำรงขันติได้ ผ่านพ้นอารมณ์ความรู้สึกขุ่นเคืองเป็นต้นไปแล้ว พอก้าวสู่การใช้ปัญญา เขาจะขอบใจพวกคนที่มาชี้โทษให้ แล้วใช้โอกาสและพลังงานในทางสร้างสรรค์ให้เต็มที่ แล้วเขาก็จะก้าวสูงขึ้นไป พร้อมด้วยชัยชนะแท้ ที่ทุกฝ่ายได้ด้วยกัน ที่ความเป็นฝ่ายละลายหายไป และทุกอย่างดีขึ้น คือชัยชนะแห่งธรรม

ถ้าต่อสู้เพื่อเอาชนะกัน ด้วยความรุนแรงหรือเล่ห์กลภายนอก จะไม่มีทางได้ชัยชนะแท้จริง เพราะความชนะที่สูญเสียธรรม ไม่อาจเป็นชัยชนะที่แท้ ตราบาปจะคงอยู่ และคงอยู่ยืนยาว นานกว่าชีวิตและแม้แต่ชาติวงศ์ของคนที่คิดว่าตนชนะนั้น

ชัยชนะที่แท้และยั่งยืน ต้องเป็นชัยชนะแห่งธรรม และชัยชนะโดยธรรมเท่านั้น

ธรรมาธิปไตยมา จะแก้ปัญหาได้ถูกทาง

ผู้ดูสถานการณ์: ทำอย่างไรดี ตอนนี้แทนที่จะคิดแก้ไขความแตกแยกดูเหมือนเขาจะยิ่งแสวงความแตกแยกให้หนักขึ้น

พระอาจารย์: คนที่ขัดแย้งกันเกินขีด จนกลายเป็นแตกแยกแบ่ง

ฝ่ายทะเลาะต่อสู้จะเอาชนะกันนั้น ถ้าไม่ใช่เพราะยึดถือผลประโยชน์ที่ถูกกระทบหรืออาจจะสูญเสีย หรือมีความต้องการซ่อนแฝงบางอย่างแล้ว ก็มักเป็นเพราะมีความยึดติดในตัวตนของบุคคลเป็นต้นด้วยการมองแบบคลุมๆ หรือเหมารวม ไม่ทางบวก ก็ทางลบ แล้วก็กลายเป็นว่า ถ้าเป็นบวกก็บวกอย่างเดียวทั้งตัวทั้งคน ถ้าเป็นลบก็ลบอย่างเดียวทั้งตัวทั้งคน ซึ่งโดยทั่วไปยากที่จะเป็นจริง

คนที่แตกแยกแบ่งฝ่ายนั้น ที่จริงต่างก็คงมีความหวังดีต่อประเทศชาติสังคมของตน ถ้าเขามีความหวังดีเหมือนกัน แต่เขามองเห็นต่างกัน ก็แสดงว่าโดยพื้นฐาน เขายังเป็นอันหนึ่งอันเดียวกัน

ถ้าอย่างนั้น เขาน่าจะเอาความต่างที่มองเห็น ซึ่งบางทีก็คือส่วนเพิ่ม มาทำให้เป็นประโยชน์แก่ประเทศชาติของตนเท่าที่จะเป็นไปได้

การที่จะทำอย่างนั้นได้ ก็คือ การไม่มองแบบเหมารวม ซึ่งหมายความว่า ไม่มองติดตันอยู่ที่ตัวบุคคล อันจะทำให้ความเป็นฝ่ายเกิดขึ้นโดยเกาะอยู่กับตัวบุคคลนั้น แต่มองไปที่การกระทำของเขา ซึ่งจำแนกออกไปได้เป็นแต่ละอย่างๆ ที่จะเห็นได้หรือวิเคราะห์ได้ว่าดี-ร้าย ถูก-ผิด เป็นคุณ-เป็นโทษ อย่างไรๆ โดยใจมุ่งไปที่การแก้ปัญหา และทำให้เกิดประโยชน์สุขของส่วนรวมประเทศชาติ

ที่ดี ที่เป็นคุณ ก็ยอมรับโมทนา ที่ไม่ดี ที่ผิด ที่เป็นโทษ ก็ยอมรับตามเป็นจริง แล้วแก้ไขหรือปฏิบัติไปตามธรรม

การปฏิบัติโดยมองตามที่มันเป็น และตั้งวางใจไปตามธรรมอย่างนี้ นอกจากจะแก้ปัญหา ช่วยให้ธรรมเกิดขึ้นแล้ว ก็ช่วยให้บุคคลนั้นเจริญงอกงามก้าวสู่ความสมบูรณ์ยิ่งขึ้นด้วย

รายนามผู้ร่วมพิมพ์หนังสือ*ธรรมาธิปไตยไม่มา จึงหาประชาธิปไตยไม่เจอ*

ผู้ระบุจำนวนเงิน (บาท)

ศูนย์พิทักษ์พระพุทธศาสนาแห่งประเทศไทย ๑๒,๐๐๐
พระเทพวิสุทธิกวี ผู้ช่วยเจ้าอาวาสวัดราชาธิราช ๖,๐๐๐
พระราชปัญญาเมธี (สมชัย กุสลจิตฺโต) ๖,๐๐๐
คุณสุรศักดิ์ คุณวทัยวรรณ กิตติพงษ์พัฒนา ๓,๐๐๐
นพ.อาชวินทร์ นส.ภัสรี ตันไพจิตร ๓,๐๐๐
กลุ่มผู้รักธรรมาธิปไตย ๓,๐๐๐
คุณไพบูลย์ ศิริจักรวาล และครอบครัว ๓,๐๐๐
คุณมณี พึ่งทำ และครอบครัว ๓,๐๐๐
คุณไพโรจน์ อุชชิน และครอบครัว ๒,๐๐๐
คุณสุพัตรา ติรกานันท์ ๑,๒๐๐
คุณวรพจน์ วิไลชนม์ ๑,๒๐๐
คุณศุภกร คุณสิริพิชญ์ เตชะไกรศรี ๑,๒๐๐
คุณภัทร์สุภา ลีลานภาพรรณ ๑,๒๐๐
คุณรุ่งสุรีย์ เลอศิริพงศ์ ๑,๒๐๐
คุณกรกนก เอี่ยมศิริ ๑,๐๐๐
คุณเสริมศรี ธีรดากร ๑,๐๐๐
ศ. น.สพ.ดร.อรรณพ คุณอรรัตน์ คุณาวงษ์กฤต ๑,๐๐๐
คุณวิไลพร อัครพรวงศ์ ๑,๐๐๐
คุณผานิต เจตน์จิราวัฒน์ ๑,๐๐๐
คุณอรรถพล ไชยรักษ์ ๑,๐๐๐
คุณวราภรณ์ เทพันธุ์กุลงาม ๑,๐๐๐
อาจารย์วชิรา เพ็ญโรจน์ ๑,๐๐๐
ครอบครัวอิสริยพละ ๑,๐๐๐
รศ. ชัยวัฒน์ อัตพัฒน์ ๑,๐๐๐
คุณจารุชา โชคอำนวย ๑,๐๐๐
คุณวิไลลักษณ์ เจนสนามชัยกุล ๑,๐๐๐
คุณพิสุทธิ์ ขันธ์วราพันธิชัย ๑,๐๐๐
คุณวันชัย งามวิริยะวงศ์ชัย ๑,๐๐๐
คุณสุนัย มโนมัยอุดม ๖๐๐
คุณพิชิต กิตติพงษ์พัฒนา ๖๐๐
คุณสุรพล คุณอารีย์ เตชะหรูวิจิตร ๖๐๐
คุณวีระพล ตั้งสุวรรณ ๖๐๐
คุณสมชาย นิติธรรมสกุล ๖๐๐
คุณวิชัย คุณวรรณา พรหมวิศิษฐ์ ๖๐๐
คุณพัชรี แพศรีวโรทัย ๖๐๐
ดร.สุวิญ รักสัตย์ ๖๐๐
ดร.ธีรัตน์ แสงแก้ว ๖๐๐
คุณชัยธวัฒน์ ชัยพิพัฒน์ ๖๐๐
คุณธรรมา สอนสีดา ๖๐๐
พระครูปลัดสัมมาพิพัฒน์วิริยาจารย์ (สุเทพ ปสิวิโก) ๖๐๐
บริษัทจำกัด เสาวมาศ ๖๐๐
คุณจารุดา เกื้อกูล ๖๐๐
คุณนิยา ธรรมารักษ์ ๖๐๐
คุณสลับ เทวินทร์ภักดี ๖๐๐
คุณเยาวลักษณ์ เนียมสวัสดิ์ ๖๐๐
ทพ.ญ.ภาวิณี ลีละพัฒนะ ๕๐๐
คุณโกศล จึงเสถียรทรัพย์ ๕๐๐

คุณเกษม คุณสุพร ตันสุวรรณ ๕๐๐
คุณสรายุทธ์ แก้วเกษทอง ๕๐๐
คุณกรรณิการ์ สุวรรณโพธิ์ศรี ๕๐๐
คุณกิตติมา วนิชรานันท์ และครอบครัว ๕๐๐
คุณพิมพาภรณ์ สุวัตดิกุล ๕๐๐
คุณอุไร แซ่โล้ส ๕๐๐
คุณอุษา ติกขะปัญโญ ๕๐๐
อาจารย์นัฎกร อาชะวะบูล ๕๐๐
คุณพิชัย อภิบาลบริรักษ์ ๕๐๐
คุณสุวิวรรณ์ ปานวัชราคม ๕๐๐
คุณศรีวรรณ เทียนพงศา ๓๐๐
คุณนิภา เทียนพงศา ๓๐๐
คุณยุพา วิชชุโอภาส ๓๐๐
คุณศุภวิภา วิชชุโอภาส ๓๐๐
คุณธนพินท์ เชยเดชบำรุง ๓๐๐
คุณกฤตชยา ปุระวณิชย์ ๓๐๐
คุณนิธินันท์ แซ่ตั้ง ๒๐๐
พอ. นพ.ชาญชัย ติกขะปัญโญ ๒๐๐
คุณผุสดี เวชชพิพัฒน์ ๑๐๐
คุณเอียเพ็กเอ้ง แซ่เอี้ย ๒๐๐
คุณสังวาน นนพละ ๒๐๐
คุณขนิษฐา ไวยรัชพานิช ๑,๐๐๐
คุณธิยารัตน์ ธนัสพัฒนพงศ์ ๑,๐๐๐
คุณชุติมา สุวรรณกนกนาค ๑,๐๐๐
คุณวีณา คุณบุญเย็น ศีลวัตกุล ๑,๐๐๐
ครอบครัวไสพัศสถิตย์ ๕๐๐
คุณอัญธิกา อัฑฒ์ชนเกษ และบุตร ๓๐๐
คุณรุจ แสนโกศิก และครอบครัว ๕๐๐
คุณวินัย เลิศศิริลัดดา และครอบครัว ๒,๐๐๐
ดร.สมบุญ คุณนันทิกา สังขกุญชร ๑,๐๐๐
คุณสุรพล คุณสมลักษณ์ สัจจะรัตนโชติ ๕๐๐
คุณพิมพ์วิไล สังขนันท์ ๒๐๐
คุณม่วยเกี้ยว แซ่กี้ ๑๐๐

ผู้ระบุจำนวน (เล่ม)

มูลนิธิบรรจงสนิท - สหปฏิบัติฯ ๒,๐๐๐
คุณหญิงกระจ่างศรี รักตะกนิษฐ ๒,๐๐๐
คุณหญิงละมุลศรี โกศิน ๒,๐๐๐
พญ.กาญจนา เกษสอาด ๑,๐๐๐
คุณบุญฤทธิ์ มหามนตรี ๕๐๐
อาจารย์ประชุม อ.สำรอง ปิ่นน้อย ๕๐๐
คุณลัคณา กนกพันธรางกูร ๕๐๐
นพ.สุจิต คุณสายสนิท พุกกะเวส ๕๐๐
กลุ่มอุปัญญาตธรรม ๕๐๐
คุณจำรูญ มล.จารุวัฒนา ชินธรรมมิตร์ ๕๐๐
คุณจันทนา โตวรกุล ๕๐๐
ดร.นิเชต สุนทรพิทักษ์ ๓๐๐
คุณอาภรณ์ สุวรรณเทน ๓๐๐
ผศ.ธนพล สมหวัง ๕๐
ผศ.มงคล หวังสุขใจ ๕๐
ดร.ประสิทธิ์ แก้วสี ๒๐
คุณสุนันทา ปวุฒิยาพงศ์ ๑๐
ทุนพิมพ์หนังสือ วัดญาณเวศกวัน ๓,๐๐๐
พระมาโนช ธมฺมครุโก ๑๐๐
คุณชุติมา ธนะปุระ (สุวรรณกุล) ๕๐๐
กลุ่มขันธ์ห้า ๓,๐๐๐
บริษัท พิมพ์สวย จำกัด ๑,๐๐๐
คุณประภาศรี บุณยประสิทธิ์ ๖๐๐
คุณนพพร บุณยประสิทธิ์ ๒๐๐

เมื่อเกิดเหตุการณ์ร้าย แม้จะเป็นความขัดแย้งที่รุนแรง ถึงขั้นวิกฤต นักบริหารที่มุ่งธรรม ก็จะมองเป็นโอกาสที่จะก้าวไปสู่ความสมบูรณ์ในการเข้าถึงบูรณภาพแห่งธรรม เพราะจะได้สามารถสำรวจตรวจสอบ มองเห็นจุดเห็นแง่ที่ยังขาดยังพร่องที่จะได้แก้ไข จัดปรับให้สมบูรณ์ เขาจึงไม่ปฏิบัติการเชิงลบที่จะสูญเสียหรือทำลายพลังงานด้วยการวิวาทต่อกรพยายามเอาชนะภายนอก

เมื่อตั้งสติและดำรงขันติได้ ผ่านพ้นอารมณ์ความรู้สึกขุ่นเคืองเป็นต้นไปแล้ว พอก้าวสู่การใช้ปัญญา เขาจะขอบใจพวกคนที่มาชี้โทษให้ แล้วใช้โอกาสและพลังงานในทางสร้างสรรค์ให้เต็มที่ แล้วเขาก็จะก้าวสูงขึ้นไป พร้อมด้วยชัยชนะแท้ ที่ทุกฝ่ายได้ด้วยกัน ที่ความเป็นฝ่ายละลายหายไป และทุกอย่างดีขึ้น คือชัยชนะแห่งธรรม

ถ้าต่อสู้เพื่อเอาชนะกัน ด้วยความรุนแรงหรือเล่ห์กลภายนอก จะไม่มีทางได้ชัยชนะแท้จริง เพราะความชนะที่สูญเสียธรรม ไม่อาจเป็นชัยชนะที่แท้ตราบาปจะคงอยู่ และคงอยู่ยืนยาว นานกว่าชีวิตและแม้แต่ชาติวงศ์ของคนที่คิดว่าตนชนะนั้น

ชัยชนะที่แท้และยั่งยืน ต้องเป็นชัยชนะแห่งธรรม และชัยชนะโดยธรรมเท่านั้น

ธรรมาธิปไตยไม่มา จึงหาประชาธิปไตยไม่เจอ (จุดบรรจบ: รัฐศาสตร์กับนิติศาสตร์)

พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ. ปยุตฺโต)